

Inhoudelijk jaarverslag

2022

ten behoeve van de vaststelling van de
VWS instellingssubsidie

Pharos

Vastgesteld door de directie op 15 mei 2023
Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 16 mei 2023

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Lokale aanpak gezondheidsachterstanden GezondIn	4
3. Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning	10
4. Gelijke kansen op gezond opgroeien	18
5. eHealth4all	25
6. Gezondheidsvaardigheden & Bereiken en betrekken	28
7. Vitaal ouder worden voor iedereen	32
8. Gezondheid & Migratie	34
9. Vrouwelijke Genitale Verminking - focal point	38
10. Extra inzet in 2022 op actuele thema's	41
11. Kennis- en informatieoverdracht	46

1. Inleiding

Voor u ligt het inhoudelijk jaarverslag 2022 van Pharos, het landelijk Expertisecentrum Gezondheidsverschillen. Dit verslag dient ter verantwoording van de instellings-subsidie vanuit het ministerie van VWS. De inhoudelijke verantwoording van overige projecten is niet opgenomen. Met de financiers van deze projecten zijn afzonderlijke verantwoordingsafspraken gemaakt.

In 2022 raakte Nederland eindelijk uit de grip van corona. Helaas werd de wereld al vroeg in het jaar opgeschrikt door de inval van Rusland in Oekraïne en kwam er daardoor een vluchtelingenstroom op gang. Er braken in Nederland onrustige tijden aan door boerenprotesten over het stikstofbeleid, onvoldoende opvangplekken en doorstroom in de asielketen, wooncrisis, sterk oplopende inflatie en een energiecrisis. In deze omstandigheden waarin de druk op kwetsbare groepen navenant toenam, werd de relevantie van ons werk extra benadrukt.

Na de presentatie van het coalitieakkoord eind 2021, tekenden zich in 2022 de nieuwe contouren af voor de wijze waarop de coalitie uitvoering wenste te geven aan deze voornemens. Pharos was een gesprekspartner bij de voorbereiding van de belangrijke maatschappelijke akkoorden zoals IZA, en GALA, waarin gezondheidsverschillen een belangrijke plek hebben gekregen. En in GALA is health & equity in all policies als rode draad opgenomen, wat bijdraagt aan gelijke kansen op gezondheid en een integrale aanpak.

Onze programmering sluit goed aan op landelijke programma's als Juiste Zorg op de Juiste Plek, Samen beslissen, Actieplan mentale gezondheid (VWS) en het Actieplan leefbaarheid en veiligheid (BZK). Ook maakten we een aantal spraakmakende publicaties: discriminatie in de zorg (aangeboden aan de Nationaal coördinator Racisme en discriminatie, die zorg nu in zijn actieplan heeft opgenomen), Arbeidsmigranten (aangeboden aan minister van Gennip), Oekraïners en gezondheid en een publicatie over gezondheid en leefomgeving. We stelden een visiedocument op over cultuursensitieve zorg dat

is opgenomen in de beleidsbrief van december van de minister aan de Tweede Kamer. Pharos was veel in de media, te zien op diverse podia en we organiseerden vele bijeenkomsten en webinars.

Ook heeft Pharos haar steentje bijgedragen aan het missiegedreven Topsectorenbeleid en als voorzitter van het Centrale missieteam een call- to-action opgesteld met aandachtspunten voor de nieuwe Kennis- en innovatieagenda 2024-2028 met specifieke aandacht voor inclusie, equity en differentiatie voor groepen die het meest op achterstand staan als het om gezondheid en zorg gaat.

Onder de vlag van de landelijke programma's kan er door Pharos vervolg worden gegeven aan onze eigen inzet op de programma's Lokale aanpak gezondheidsachterstanden (GezondIn) en Kansrijke Start in de periode na 2022.

In dit jaarverslag staat per programma uitgebreid beschreven wat we allemaal hebben kunnen doen vanuit de instellingssubsidie. We gebruiken daarbij altijd de ervaringen van de mensen om wie het gaat en de praktijk van professionals en we koppelen dat aan het beleid van de verantwoordelijke organisaties. Hiermee werken we aan structurele en systemische verbeteringen. We agenderen dit op verschillende beleids- en beslisniveaus.

We zijn ontzettend trots dat we zoveel mooie resultaten hebben geboekt, vooral omdat we weten dat we zo een bijdrage kunnen leveren aan het terugdringen van de grote gezondheidsverschillen in dit land. We doen dit niet alleen, we doen dit samen met al onze samenwerkingspartners, sleutelpersonen en taalambassadeurs. Ik dank dan ook iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan het behalen van de onderstaande resultaten.

Veel leesplezier.

Patricia Heijdenrijk
Directeur-bestuurder

2. Lokale aanpak gezondheidsachterstanden GezondIn

We zagen in 2022 hoe gemeenten zich extra bewust werden van de kwetsbaarheid van mensen in sociaaleconomisch zwakkere posities. De effecten van de corona-crisis, de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne en extreem hoge energieprijzen deze winter, maakten de leefomstandigheden en kansenongelijkheid tussen inwoners heel zichtbaar.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022 staan sociaaleconomische verschillen hoog op de agenda bij gemeentebesturen. Uit een text mining analyse van alle coalitieakkoorden door GezondIn en Platform31 blijkt dat termen als armoede en schulden in veel (respectievelijk 83 en 69 procent) van de

gemeentelijke coalitieakkoorden voorkomen. Een kwart van alle gemeenten neemt bestaanszekerheid op, van wie de helft ook 'kansen(on)gelijkheid' in het akkoord benoemt. Bestaansonzekerheid en geen werk hebben, zijn de grootste achterliggende oorzaken van gezondheidsverschillen. Van financiële problemen krijgen inwoners veel (langdurige) stress, die sterk van invloed is op hun gezondheid.

Er is veel behoefte aan houvast en het kunnen gebruiken van de in de afgelopen jaren opgebouwde kennis over de aanpak van gezondheidsachterstanden. Juist in een complexe context van gezondheidsachterstanden is het gezamenlijk leren cruciaal. Zo versnellen we het proces waarin aandacht voor SEGV wordt meegenomen in alle domeinen. Als 'back-bone' organisatie met up to date kennis over de aanpak van gezondheidsachterstanden ondersteunden we de GIDS-gemeenten door hen bij elkaar te brengen en de leerinfrastructuur te versterken. We hebben heel veel gemeenten geadviseerd in hun lokale beleid en aanpak van gezondheidsverschillen en hebben in samenwerking met GGD's en landelijke partijen onze kennis kunnen delen in leerkringen, bijeenkomsten en workshops. Zoals altijd zijn alle verzamelde kennis,

goede voorbeelden, kennisdossiers en instrumenten opgenomen in onze kennisbank op www.gezondin.nu en verspreid via onze communicatiekanalen. We vervulden een schakelfunctie tussen lokale, regionale en landelijke kennis- en beleidsontwikkelingen.

Het afgelopen jaar vormde de aanloop naar de introductie van nieuwe landelijke akkoorden: het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). GezondIn adviseurs hebben een adviesrol vervuld bij de totstandkoming van het GALA en de bijbehorende Brede SPUK. Dit heeft er mede aan bijgedragen dat het terugdringen van (sociaaleconomische) gezondheidsverschillen niet alleen als thema binnen de SPUK is opgenomen (als voortzetting van de voormalige GIDS middelen), maar dat de aandacht voor sociaaleconomische gezondheidsverschillen als rode draad door het GALA loopt.

1. Samen leren over de aanpak van gezondheidsachterstanden

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald. Zowel op lokaal als op regionaal en landelijk niveau zijn we actief geweest in het vergroten van het bewustzijn over en rekening houden met SEGV in zowel beleid, uitvoering als monitoring. In de schakelfunctie tussen lokale, regionale en landelijke partijen zit de kracht en meerwaarde van GezondIn. We belichten hieronder een aantal resultaten:

We hebben in 2022 samengewerkt met een aantal regionale GGD's in het organiseren van kennisbijeenkomsten. Zo werken we met **GGD Rijnmond** structureel samen in 'Voor Elkaar in Rijnmond', een leer- en kennisnetwerk rond de aanpak van gezondheidsverschillen voor gemeente-ambtenaren in de regio. Met **GGD Fryslân** hebben we twee regionale bijeenkomsten georganiseerd voor de GIDS-ambtenaren uit de Friese gemeenten, GGD beleidsmedewerkers en beleidsmedewerkers van de Friese Preventie Aanpak, met als thema 'terugdringen gezondheidsverschillen in de Preventie aanpakken'.

Bestuurlijke ambities om tweedeling tegen te gaan en vooral in te zetten op inwoners in een kwetsbare positie, zoals onder andere verwoord in 'De winst van het sociale domein' hebben we voorzien van concrete handelingsperspectieven door samen te werken in experimenten die gemeenten uitrolden. Zo hebben we in de **handreiking 'Aan de slag met experimenten regelluwe bijstand en basisbanen'** samen met Platform31, de ervaringen van vijf koplopergemeenten samengebracht. Deze publicatie is gedeeld op een G40 bijeenkomst. Ook organiseerden we gezamenlijk een goed bezocht webinar over dit thema.

Onze **landelijke studiedag** met 300 deelnemers had als thema '**Koers houden in de lokale aanpak van gezondheidsverschillen**'. We leerden van **ervaringsdeskundigen** die zelf lange tijd onder de armoedegrens hebben geleefd en benadrukten het belang van een actieve inbreng en betrokkenheid van de mensen om wie het gaat. Ook onderling werd geleerd, onder meer van de wijk aanpak in Heerlen-Noord. De DG van het ministerie van VWS, Marjolijn Sonnema, gaf een presentatie over het **GALA** waarna een interactieve paneldiscussie volgde.

Ook met individuele gemeenten hebben we samengewerkt om kennis te ontwikkelen en effectieve aanpakken te delen:

- In **Capelle aan den IJssel** hebben we samen met de gemeente workshops georganiseerd rond het thema 'Gezondheidsvaardigheden'. Deelnemers waren ambtenaren van verschillende beleidsdomeinen en professionals uit het sociaal domein.
- Samen met Divosa hebben we in de gemeenten **Roermond** en **Haarlem** een start gemaakt met een werkplaats rond gezondheid en schulden. Met onze inbreng zijn onder andere ervaringsdeskundigen aangetrokken voor het eerste contact in schuldhulpverlening.
- We hebben de impact op gezondheidsachterstanden geëvalueerd van **Nijmegen Groen Gezond en In Beweging** (GGIB), een stedelijk netwerk met onder meer gemeenten en partners in het sociaal domein. Het is onder meer getoetst aan de 9 principes van Pharos en gaf aanknopingspunten om bijvoorbeeld nog meer cultuur- en stress-sensitief te werken.

We hebben kennis over SEGV op vele congressen gedeeld in presentaties en workshops zoals op het Divosa congres, RV&S congres, Schuldhulpverlening en tijdens presentaties op congressen en bijeenkomsten van derden.

- Tijdens het jaarlijkse **Divosa congres** hebben we een interactieve workshop gehouden over de relatie tussen armoede, schulden en gezondheid voor ca. 80 bewindsvoerders, klantmanagers en schuldhulpverleners.
- Voor het **kennisatelier bestaanszekerheid**, bestaande uit landelijke kennisorganisaties en hogescholen, hebben GezondIn en Schouders Eronder¹ gezamenlijk het programma verzorgd over de effectieve gecombineerde aanpak van schulden en gezondheid.
- We hebben samen met het **Zorginstituut Nederland** een onderzoek gedaan naar de mate waarin binnen het Zorginstituut kennis over het ontstaan van gezondheidsverschillen meegenomen wordt in de besluitvorming en advisering van het ZIN. Dit heeft geresulteerd in een **checklist** waarmee ZIN medewerkers de aandacht voor gezondheidsverschillen beter kunnen borgen in hun werk.
- We hebben samen met zorgverzekeraar **VGZ** een onderzoek gedaan naar kennis en bewustzijn over aandacht voor SEGV bij de inkoop van zorg en de ontwikkeling van polissen voor sociale minima. Vervolgens hebben we samen een **openbaar debat** georganiseerd over deze thema's.

We namen deel aan een leernetwerk rond de **Domein-overstijgende Samenwerkingsverbanden** (DSV's) die voortgekomen zijn uit het programma **Juiste Zorg op de Juiste Plek**. We verwachten dat deze zich doorontwikkelen tot leernetwerken rond het IZA en willen daar ook onze bijdrage aan blijven leveren. We ontwikkelden onder meer workshops voor opname van kennis over sociaaleconomische gezondheidsachterstanden in beleid van deze DSV's.

Met verschillende hogescholen en universiteiten werken we samen: Op de VU gaven we een gastcollege voor Masterstudenten Gezondheidswetenschappen over lokaal gezondheidsbeleid. Op de **Fontys** hogeschool gaven

1. *Landelijk professionaliseringsprogramma voor kennisontwikkeling, innovatie en schuldhulp waarin de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, NVVK, Sociaal Werk Nederland, de Landelijke Cliëntenraad en Divosa samenwerken om de schuldhulp kennisrijker, professioneler en vernieuwend te maken.*

we een college over het verkleinen van gezondheidsverschillen en inclusiviteit. Met deze kennis voerden de studenten praktijkopdrachten uit in verschillende gemeenten.

GezondIn heeft ook bijgedragen aan andere Pharos programma's zoals Welbevinden op School, Ouderen en een Rookvrij leven voor iedereen. In de **Leerkring Rookvrij leven voor iedereen** bracht GezondIn expertise in over samenwerking met gemeenten en daaraan gerelateerde uitdagingen zoals borging. Ook adviseerden we de projectleiders van acht wijkaanpakken.

2. Agendering aanpak gezondheidsachterstanden op landelijk, regionaal en lokaal niveau

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald. Ook in 2022 bleven we veel gemeenten gidsen en adviseren in hun ambities om gezondheidsverschillen lokaal en integraal terug te dringen. In veel GIDS gemeenten trokken we direct op met beleidsmedewerkers Publieke Gezondheid en wethouders om de aandacht voor sociaaleconomische gezondheidsverschillen goed te borgen in hun (gezondheids)nota's, uitvoeringsplannen en lokale samenwerkingsverbanden. Ook op regionaal en landelijk niveau sloten we aan bij verschillende overleggen en tafels om de aandacht voor en effectieve aanpak van gezondheidsverschillen te agenderen, onder meer in relatie tot thema's als bestaanszekerheid en de fysieke leefomgeving.

In 2022 werd het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en de daaraan gekoppelde nieuwe SPUK regeling voorbereid. GezondIn heeft op uitnodiging van het ministerie hierop meegedacht. We zijn blij te zien dat het terugdringen van SEGV als rode draad binnen GALA en SPUK is opgenomen, evenals de opdracht om te komen tot integrale planvorming en te differentiëren bij interventies. We verzorgden een **presentatie** over health equity voor de interdepartementale Stuurgroep 'Impact op gezondheid'.

- In januari 2022 kwam de **Wethouders adviesgroep** bijeen. Het overleg stond voornamelijk in het teken van de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022 en hoe nieuwe colleges en wethouders voor te bereiden. Naar

aanleiding daarvan deelden we **kennis, informatie en concrete tekstvoorbeelden** met beleidsadviseurs en wethouders waarmee zij visie en aanpak van gezondheidsachterstanden konden overdragen aan hun opvolgers.

- GezondIn was ook in 2022 een vaste kennispartner bij **G40 Sociale Pijler** overleggen. We verzorgden zowel op ambtelijk als op bestuurlijk niveau themasessies over de kracht van samenwerking met inwoners en ervaringsdeskundigen in de sociale basis en de relatie tussen bestaanszekerheid en gezondheidsverschillen. Ook leverden we input op de kernboodschappen van de propositie sociaal domein rondom de thema's bestaanszekerheid, gezondheid en kansgelijkheid. Daarnaast hebben we de bevindingen uit de **publicatie 'experimenten regelluwe bijstand en basisbanen'** gedeeld in dit gremium.
- Ook voor **G4** directeuren sociaal domein, werk & inkomen, volksgezondheid en armoede hebben we een presentatie verzorgd over **bestaanszekerheid in relatie tot gelijke kansen op gezondheid**. Dit vond veel weerklank. Daarnaast bleek er behoefte aan verdieping op het thema ongelijk investeren voor gelijke kansen.
- We stelden samen met het **Kenniscentrum Sport** een advies op over de implementatie van het 'preventieve' deel van het landelijke Valpreventie programma in de gemeenten. Voor de totstandkoming van dit advies spraken we met zes gemeenten, een GGD en diverse experts op dit gebied.
- Op uitnodiging van de **RVS** gaven we, samen met **gemeente Tilburg**, een workshop aan ongeveer vijftig bestuurders op basis van de publicatie **'Handelings-suggesties voor colleges B&W: investeren in gezondheid lage SES loont'**.

Met **GGD Zuid Oost Brabant** hebben we een driedaagse training gegeven aan 25 GGD medewerkers gezondheidsbevordering over hoe zij in hun werk effectief bij kunnen dragen aan het verkleinen van SEGV. Spin off hierbij is dat zij de geleerde lessen weer meenemen in hun reguliere advisering van ambtenaren publieke gezondheid en andere partners in de regio.

3. Domein overstijgende aanpakken

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald. In 2022 hebben we vanuit GezondIn verdere kennis ontwikkeld en gedeeld over hoe gemeenten de achterliggende oorzaken van gezondheidsverschillen kunnen aanpakken.

Bestaanszekerheid, schulden en armoede

- Samen met Platform31 maakten we de eerder genoemde handreiking 'Aan de slag met experimenten regelluwe bijstand en basisbanen' die we breed verspreidden.
- In de **publicatie 'Een goed gesprek voor een brede aanpak van gezondheidsverschillen'** verzamelden we, samen met Platform31, bouwstenen voor communicatie met mensen in een kwetsbare positie, waarmee gemeenten en professionals in de praktijk aan de slag kunnen.
- Onder leiding van Movisie hebben we gezamenlijk met een aantal kennisinstituten de **publicatie 'Werken aan bestaanszekerheid'** opgesteld. Voor de totstandkoming van dit rapport hebben we een bijeenkomst met ervaringsdeskundigen georganiseerd en zijn zij betrokken geweest bij de eindredactie.
- We deelden de nieuw verschenen **infographic** over de relatie tussen armoede en gezondheid met al onze GIDS gemeenten. In deze infographic wordt uitgelegd wat het effect is van armoede op de lichamelijke en mentale gezondheid en welke leefomstandigheden een rol spelen in de samenhang tussen armoede en gezondheid.

Inclusief opdrachtgeverschap

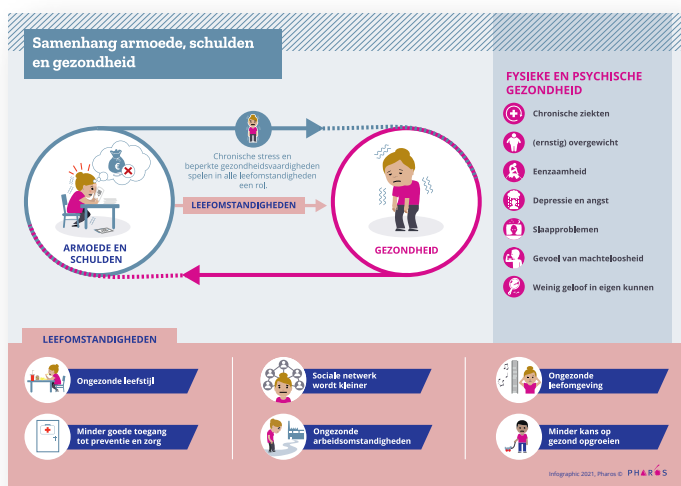
- We hebben samen met het team Preventie Zorg en Ondersteuning van Pharos onderzoek gedaan naar de vraag waarom inwoners uit kwetsbare wijken geen gebruik maken van het preventieaanbod. De uitkomsten van dit onderzoek hebben we gepubliceerd in een kennisnotitie.
- In Utrecht zijn we samen met de huisartsengroep Sterkzorg gesprekken gestart met de gemeente Utrecht over de toegankelijkheid van de gemeentepolis in **Utrecht**.

Leefstijl

- We hebben op dit thema onder meer meegedacht over het **onderzoek en publicatie 'Uitval bij de GLI'**. We hebben hierbij extra aanbevelingen gedaan om uitval bij deze interventie in de toekomst terug te dringen.
- We hebben daarnaast een **presentatie** gehouden voor JOGG regisseurs in de regio Gelderland over de samenhang tussen armoede, schulden en gezondheid en wat dat betekent voor de leefstijl aanpak van het JOGG programma.

Fysieke omgeving

- Op het gebied van de fysieke leefomgeving hebben we in een consortium met Platform31 en het IVO een door ZonMW gefinancierd onderzoek '**Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken**' uitgevoerd. In het kader van deze studie hebben we onder meer een focusgroep georganiseerd met stakeholders uit het veld van de leefomgeving.
- Om kennisuitwisseling verder te stimuleren tussen wetenschappers, beleidsmakers en uitvoerders hebben we in samenwerking met Platform31 een goed bezochte landelijke **interviewbijeenkomst** georganiseerd op dit thema voor een gemêleerde doelgroep van beleidsambtenaren, wetenschappers en professionals. Naast wetenschappelijke kennis werden hier ook veel voorbeelden gedeeld uit de gemeentelijke praktijk.
- In samenwerking met Platform31 hebben we ook gewerkt aan een **inspiratieboek** en een webinar waarin we laten zien hoe **woningcorporaties**, samen met gemeenten en welzijnsorganisaties, werken aan een betere gezondheid en welzijn van hun huurders met praktijkvoorbeelden uit Enschede en Zaandam.

- In samenwerking met de partijen uit het samenwerkingsverband Landelijk Overleg Thema-instituten (LOT), bestaande uit Kenniscentrum Sport en Bewegen, SOA AIDS NL, Voedingscentrum, Veiligheid NL, Pharos, Rutgers en het Trimbos-instituut, hebben we de ‘inspiratietool leefomgeving senioren’ ontwikkeld.

Onderwijs

- Gemeenten, GGD en onderwijs zijn belangrijke partners in een integrale aanpak gericht op het welbevinden van kinderen en jongeren. Daarom organiseerden we in samenwerking met het programma **Welbevinden op School** een **webinar** over welbevinden in het onderwijs in relatie tot sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Ook hebben we inhoudelijk bijgedragen aan twee informerende bijeenkomsten en de totstandkoming van een kennisclip inzake Welbevinden op School en SEGV.

Een stevige sociale basis

- GezondIn werkte samen met Platform31 aan de totstandkoming van **de publicatie ‘versterken sociale basis, rollen voor gemeenten’**. Hierin wordt beschreven hoe gemeenten lokale initiatieven kunnen ondersteunen om zo de sociale basis te versterken.
- We lichtten verschillende best practices van gemeenten uit op onze website, nieuwsflits en andere kanalen. Onder meer van de gemeente Leiden die de sociale gevolgen van de corona-periode adresseert in een integraal ‘Social Impact’ programma. Ook maakten we een portret van **Wageningen** waar 28 partijen, waarvan de helft vrijwilligersorganisaties, samenwerken aan een lokale en stabiele sociale basis.
- Ook organiseerden we een succesvolle **training cultuursensitief werken** in Wageningen voor vrijwilligers die in kwetsbare gezinnen lichte opvoedondersteuning geven.

4. Toetsen, sturen, monitoren en evalueren

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald. We hebben met verschillende gemeenten samengewerkt in het evalueren, monitoren en sturen van hun beleid op het terugdringen van gezondheidsverschillen.

- Samen met onderzoeks- en adviesbureau Purpose hebben we de haalbaarheid verkend van een **deelnemersmonitor** die deelnemers van gezondheidsinterventies kan bevragen op de effecten en ervaren gezondheid. Dit deden we samen met acht gemeenten en vijf regionale GGD-en. Ook zijn diverse landelijke partners en consortia bevroegd tijdens deze verkenning. Bij gemeenten en GGD-en is veel behoefte aan een dergelijk instrument. Uitdaging op dit moment is de financiering van de doorontwikkeling ervan.
- In het **webinar De Kracht van Verhalen** van Kansrijke Start en GezondIn bespraken we hoe verhalen een waardevol onderdeel kunnen zijn van kwalitatieve monitoring en evaluatie. Ook gaven we manieren om dit vorm te geven.
- In samenwerking met Platform31 maakten we een **online publicatie** met concrete voorbeelden en onderbouwing van **de (economische) baten van het investeren in gezondheid van mensen met een lage SES**. Hierin staan ook concrete handelings-suggesties aan de colleges van burgemeester en wethouders.

Op landelijk niveau zijn we actief geweest om te komen tot inclusieve monitoring en tools, zodat beleid niet uitgaat van gemiddelden, maar de effecten van maatregelen en interventies toetst bij verschillende groepen mensen. Uitdagingen zijn onder meer het vinden van geschikte kernindicatoren voor gezondheid en SEGV en de wijze waarop data worden verzameld.

- We hebben in dit kader, samen met het Trimbos Instituut, bijgedragen aan het verzamelen van **specifieke indicatoren** voor mensen in kwetsbare leefomstandigheden.
- We zijn gesprekken gestart met het RIVM over de regiobeelden en de mate waarin er bij dataverzameling aandacht is voor gezondheidsvaardigheden en gezondheidsverschillen.
- **Vanuit de werkgroep ‘waarstaatjegemeente.nl’** ontwikkelen en beheren we de ‘gezondheidstegel’ van de VNG over sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Vanuit deze werkgroep is de brandbrief uitgegaan naar aanleiding van het afnemende bezoek van de jeugd aan de tandarts. Deze is breed opgepakt.

- Ook hebben we samen met het CBS gezorgd voor de totstandkoming van de nieuwe SES-WOA score, nadat het SCP gestopt was met de berekening van deze score ².
- Vanuit de begeleidingscommissie **Monitor voortgang Nationaal Preventieakkoord** stimuleren we dat er bij het meten van de effecten van maatregelen en interventies nadrukkelijk aandacht is voor het includeren van mensen in een kwetsbare sociaaleconomische positie. Namens deze begeleidingscommissie hebben we een brief verstuurd aan VWS met de vraag in de Monitoring van het Nationaal Preventieakkoord (NPA) meer aandacht te hebben voor sociale stratificatie en de impact van interventies bij mensen in verschillende leefomstandigheden.

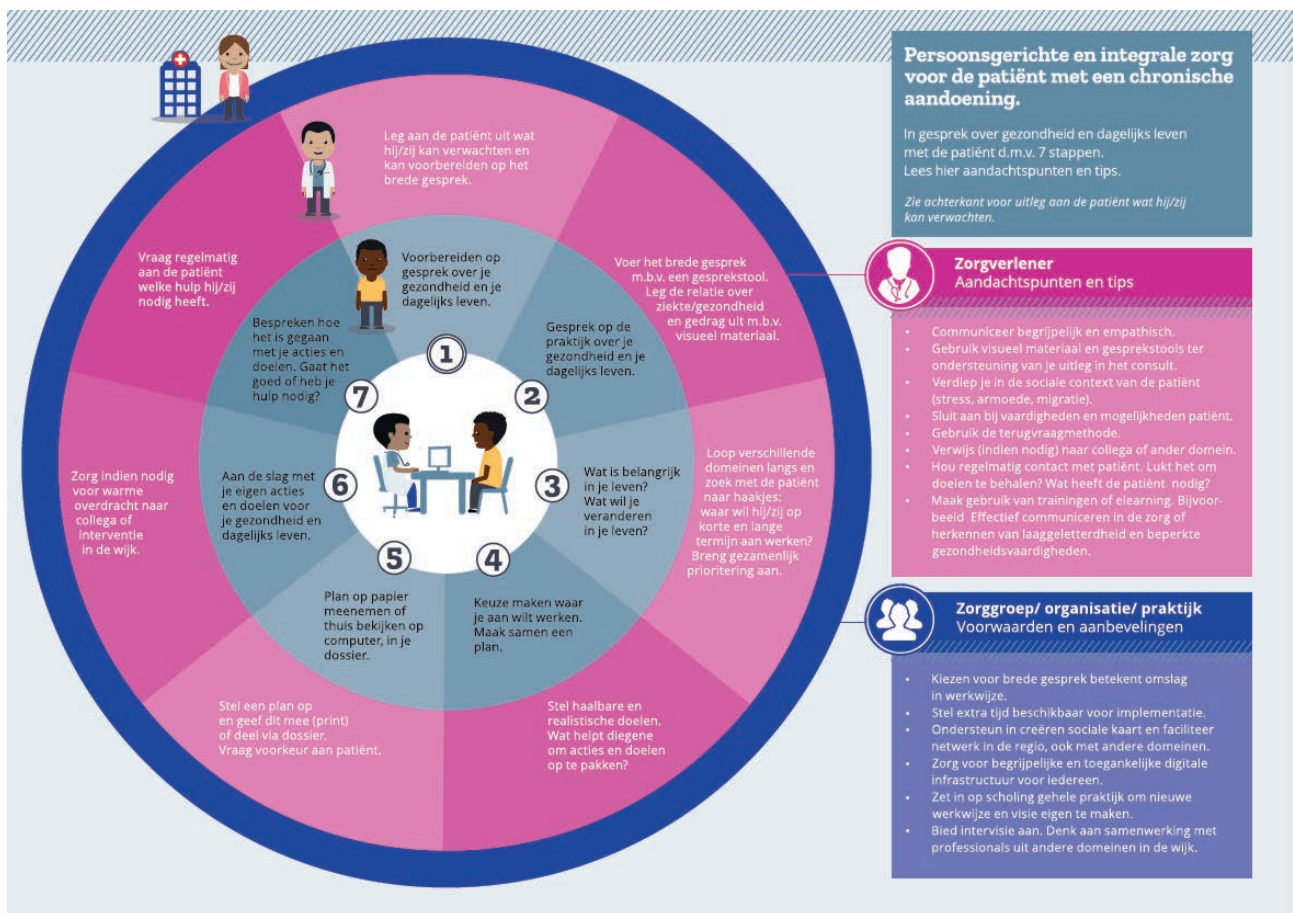
2. In de SES-WOA-scores van het CBS wordt de sociaaleconomische status van een wijk bepaald door de financiële welvaart, het opleidingsniveau en het recente arbeidsverleden van huishoudens

3. Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning

Mensen met een lagere sociaaleconomische status en mensen met een migratieachtergrond lijden vaker en ernstiger aan chronische aandoeningen zoals diabetes, COPD, hart- en vaatziekten, angststoornissen en depressies. Zorg en preventie sluiten vaak onvoldoende aan bij de vaardigheden en sociaaleconomische context van mensen in minder bevoorrechte omstandigheden, waardoor uitkomsten van zorg en preventie slechter zijn. Een toekomstbestendig en houdbaar zorgstelsel is een stelsel dat voor iedereen effectief is, waarin persoonsgericht gewerkt wordt met expliciet aandacht voor gezondheidsachterstanden en de achterliggende oorzaken. Pharos zet zich met het programma 'Persoonsgerichte zorg en ondersteuning' in voor een goede toegang tot

en goede uitkomsten van zorg en ondersteuning voor iedereen. Dit doen we door kennisontwikkeling, formuleren van beleid(sopties) en aanreiken van instrumenten, zodat de zorg steeds meer rekening houdt met persoonlijke omstandigheden, mogelijkheden en behoeften van mensen.

Pharos koppelde in 2022 de ervaringskennis van de mensen om wie het gaat aan de praktijkkennis van professionals en aan het beleid van verantwoordelijke organisaties in het onderwijs, de zorg en van de lokale en landelijke overheid. We reikten handelingsperspectief, leertrajecten en consult-ondersteunend materiaal aan bij het invulling geven aan domein-overstijgend, persoonsgericht en stress- en cultuursensitief werken.

We zijn erg trots op het samen met NHG gepubliceerde standaardwerk 'Persoonsgerichte zorg voor iedereen met aandacht voor sociale omstandigheden en etnische diversiteit in de huisartsenpraktijk'³. Ander wapenfeit dit jaar is de aandacht voor het begrijpelijk ophalen van uitkomstinformatie door het ontwikkelen van begrijpelijke vragenlijsten ter ondersteuning van de in de zorg gebruikte *patient reported outcome measures* (PROM's). En we hebben onze kennisbasis aangevuld met een model voor persoonsgerichte en integrale zorg voor patiënten met een chronische aandoening.

Met de Coalitie Iedereen Rookvrij en het RIVM hebben we de wijkaanpak Stoppen met Roken doorontwikkeld in een leerkring met zeven wijken. Vanuit deze expertise is vervolgens samen met GGD GHOR, en met ondersteuning van het Ministerie van VWS, een 3,5- jarig programma opgestart waarbinnen in 45 wijken een beweging wordt gestart gericht op een **rookvrij leven voor iedereen**.

Hieronder staan de verdere hoogtepunten per programmalijn en we sluiten af met hoe we in 2022 ingespeeld hebben op actuele vragen en verzoeken tot beleidsadviesing.

1. Juiste Zorg én Ondersteuning op de Juiste Plek voor de Juiste Persoon

De beoogde resultaten zoals genoemd in het werkprogramma zijn conform plan behaald.

- We deelden kennis met veel landelijke en regionale partijen over de relatie tussen sociaaleconomische factoren en gezondheid ter ondersteuning van passende zorg en passend beleid. Zo organiseerden we een kennissessie voor medewerkers van NZA over hun mogelijke rol bij het vormgeven van 'Equity in all policies', op basis van de eerder voor het Zorginstituut ontwikkelde Checklist 'Sociaaleconomische gezondheidsverschillen meenemen in beleid'⁴. Ook RIVM ondersteunden we met kennis over SEGV bij probleemanalyse en het opstellen van de Volksgezondheid Toekomstverkenning. Zorgverzekeraar VGZ hebben we met kennis ondersteund bij het integreren van aandacht voor sociaaleconomische gezondheidsverschillen in hun beleid. Regionaal dachten we mee met bijvoorbeeld de regionale ondersteuningsstructuur Lijn1 Haaglanden over samenwerken met de mensen om wie het gaat bij nieuw te ontwikkelen plannen in wijken met veel inwoners in een kwetsbare positie. Zodat de plannen leiden tot persoonsgerichte zorg en ondersteuning.

▲ Uitreiking van het eerste exemplaar van het boek 'Persoonsgerichte zorg voor iedereen met aandacht voor sociale omstandigheden en etnische diversiteit in de huisartsenpraktijk' aan huisarts Shakib Sana door de redacteurs prof. M. van den Muijsenbergh (Pharos) en dr. E. Oosterberg (NHG).

3. Van den Muijsenbergh METC & Oosterberg E (red) .Prelum NHG/Pharos Utrecht 2022

4. Sociaaleconomische gezondheidsverschillen meenemen in beleid, Zorginstituut Nederland, Equalis & Pharos (mei 2022)

Landelijk brachten we kennis over SEGV in bij het door RIVM opstellen van een indicatorenset op basis waarvan in de regiobeelden GALA en IZA prevalentie onder verschillende groepen mensen in kaart gebracht kan worden en het regionale beleid / de regioplannen hierop ingericht, zodat de meest kwetsbare groepen profiteren van dat beleid.

- De kennis die we verzameld hebben in het eerder genoemde standaardwerk voor de huisartsenpraktijk hebben we op verzoek van zorggroepen en gezondheidscentra gedeeld en middels gesprekken, trainingen en praktijkchecks geïmplementeerd. Bijvoorbeeld met zorggroepen (o.a. FHA, NEO, OH, HZOIJ) m.b.t. persoonsgerichte zorg en integrale aanpak bij patiënten in een kwetsbare sociaaleconomische positie. En met de Armoede Coalitie in Nijmegen over samenwerking tussen het medische en sociale domein. In de regio Utrecht organiseerden we een kennissessie over de impact van chronische stress met Stichting Panel Meetellen Utrecht voor panelleden (bewoners uit Utrecht in een kwetsbare positie), ambtenaren van de gemeente Utrecht en onderzoekers werkzaam in opdracht van de gemeente Utrecht. Van belang daarbij voor de aanwezige bewoners was het 'ontschuldigen' zo gaven zij aan: *"Het is niet mijn schuld dat ik me soms zo*

lamlendig voel en het moeilijk vind om in actie te komen, dat komt door de stress"). Het leverde een bijdrage aan het agenderen van chronische stress als belangrijk thema om op in te zetten door de gemeente Utrecht.

- We ondersteunden lokale en landelijke partijen bij een integrale aanpak van leefstijlpreventie. In samenwerking met lector Tamara Madern van de Hogeschool Utrecht steunden we consortiumpartners van het programma PREVENT met kennis zodat zij rekening kunnen houden met stress en een complexe leefwereld in hun wijkgerichte aanpak. Dit sluit aan op **de activiteiten vanuit M&G**.
- We hebben kennis ingebracht bij de ontwikkeling van het VWS- programma 'Mentale gezondheid van ons allemaal' onder andere door de organisatie van een ontmoeting over Stress in de Wijk en Stress-sensitief werken in een buurthuis in Utrecht Overvecht tussen buurtbewoners, leden van panel Mentaal Welbevinden, staatssecretaris Maarten van Ooijen en een aantal bij het programma betrokken ambtenaren.
- Kennis is verzameld en verspreid in onder andere een online kennissessie over de gevolgen van de COVID pandemie en de maatregelen op de gezondheid van

Van Ooijen in gesprek met bewoners

kwetsbare inwoners. Een [samenvatting van de bevindingen](#) is gedeeld op [Coronatijden.nl](#).

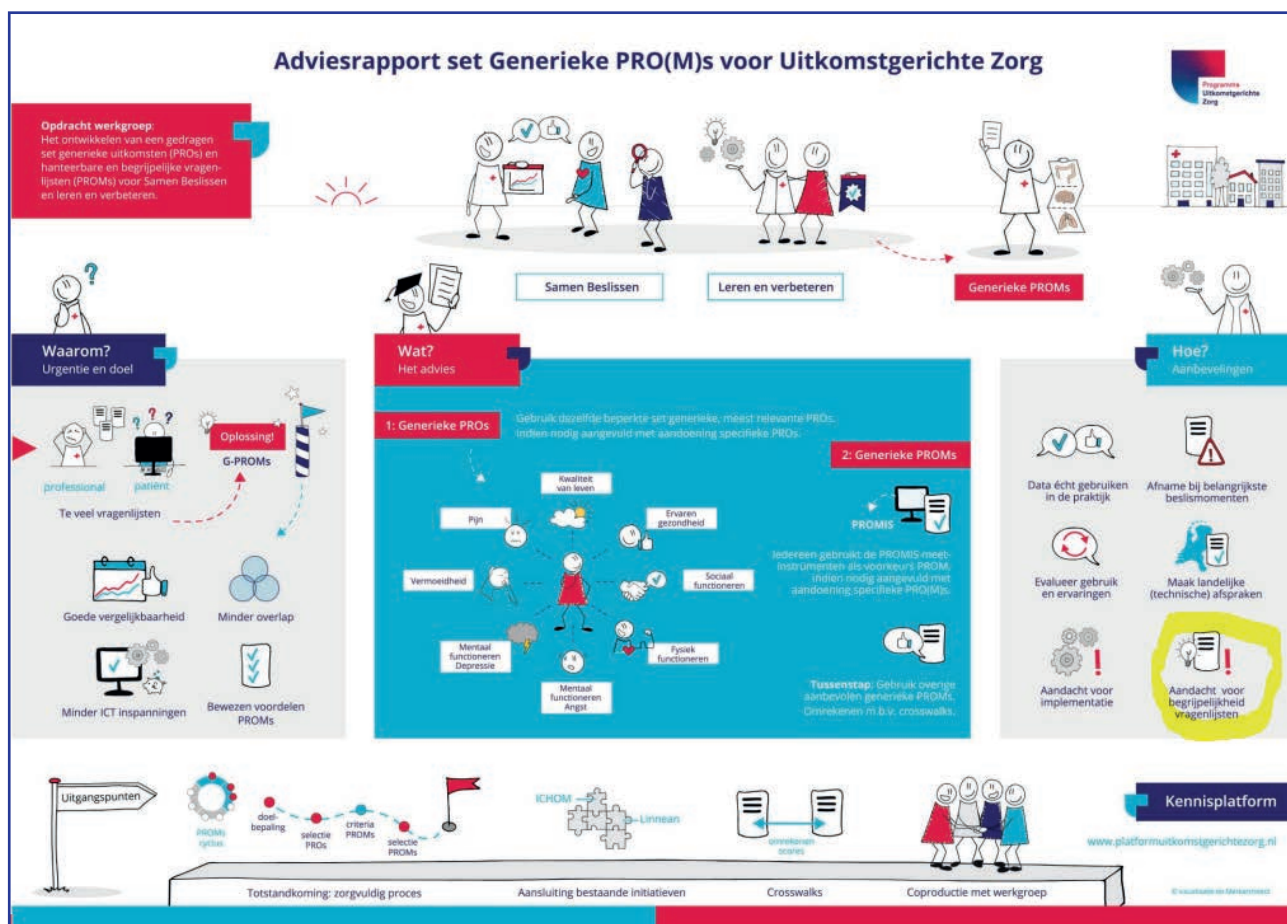
- In samenwerking met vertegenwoordigers van POH-GGZ kregen materialen en methodieken van Pharos een plek in het inwerkprogramma van POH-GGZ op AZC's. Op verzoek van de samenwerkende huisartspraktijken in Amsterdam (SAG) hebben we een e-learning ontwikkeld voor doktersassistenten, waarmee zij kennis en inzicht kunnen verwerven wat betreft betere communicatie met patiënten die sociaaleconomisch minder bevoorrecht zijn. We leverden een bijdrage aan het bespreekbaar maken van sensitieve onderwerpen zoals discriminatie, door onder andere een artikel in het blad Nursing voor verpleegkundigen: *Natuurlijk discrimineren we niet (maar onbedoeld misschien wel)*⁵.

2. Uitkomstgerichte Zorg en Samen Beslissen voor Iedereen

De beoogde resultaten zoals genoemd in het werkprogramma zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten:

- In nauwe samenwerking met de Patiëntenfederatie droegen we bij aan het programma Uitkomstgerichte zorg en Samen beslissen voor iedereen. De inzichten die we hebben opgedaan in het programma zijn gedeeld met de 16 leden van de werkgroep 'ziekenhuizen en klinieken' van de Alliantie Gezondheidsvaardigheden.

Vragenlijsten voor het ophalen van patiëntervaringen (PROMs) worden nu standaard beoordeeld op begrijpelijkheid met de door Pharos ontwikkelde test voor begrijpelijke vragenlijsten.

- Pharos-adviseurs hebben in 2022 ruim 20 academische centra, top-klinische ziekenhuizen, algemene ziekenhuizen en klinieken ondersteund met kennis en materiaal. We zien een toenemend besef in ziekenhuizen en klinieken dat aandacht voor gezondheidsverschillen nodig is om betere zorg te verlenen. Zij vragen met name advies bij het verbeteren van de toegankelijkheid en kwaliteit van de zorg voor patiënten die sociaaleconomisch in een meer kwetsbare situatie leven. En ze nodigen ons uit om kennis te delen op afdelingen en symposia van beroepsgroepen en/of ziekenhuizen.
- Eerder ontwikkelde methoden, tools en materialen zijn onder de aandacht gebracht en worden in toenemende mate gebruikt in de ziekenhuizen en door professionals. Zo is de e-learning Goed Begrepen geïmplementeerd in het bij- en nascholingsaanbod van meer dan vijf ziekenhuizen. Daarnaast is de e-learning door medische opleidingen toegevoegd aan het curriculum, bijvoorbeeld bij de geneeskunde-opleiding van het Radboudumc en het Erasmus MC en de verpleegkunde-opleidingen van de HAN en Hogeschool Saxion. De observatielijst 'Samen beslissen (met mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden)' is nu onderdeel van onderwijsmodules van FMS en V&VN voor medisch specialisten en verpleegkundigen in opleiding. Alle materialen van Goed Begrepen zijn opgenomen in de onderwijspagina's van de website O2PZ. Professionals geven op sociale media aan érg blij te zijn met de informatiekaarten over palliatieve zorg. Dat zien we ook terug in de bezoekerscijfers van de website. Deze kaarten zijn meer dan 5.000 keer gevonden sinds ze online staan eind 2021.
- Beeldmateriaal en begrijpelijke medische teksten op www.begrijpelichaam.nl worden ieder jaar beter gevonden. Mede doordat de site in ontwikkeling blijft. Zo zorgden de in 2021 aangevulde oncologische thema's voor nieuwe bezoekersgroei en naar verwachting zet die groei zich door nu we in 2022 met een aantal ziekenhuizen samen werkten aan uitbreiding op het thema bewegingsapparaat. In ruil voor het mogen gebruiken van bestaande afbeeldingen en teksten leveren zij een financiële bijdrage aan het maken én testen van nieuwe medische illustraties.
- De afgelopen jaren hebben we ons gepositioneerd als kennisplatform op het thema inclusief onderzoek. Er komen wekelijks vragen binnen van onderzoekers om kennis te delen hierover. We brachten in 2022 kennis in in het programma Zorgevaluatie en Gepast Gebruik en er zijn gesprekken met DORP en DCRF over een gezamenlijk met de doelgroep te ontwikkelen nieuw template voor de CCMO. Samen met RadboudUMC eerstelijns geneeskunde organiseerden we voor 25 onderzoekers van het ELG een refereerbijeenkomst over begrijpelijke en toegankelijke communicatie in onderzoek als basis voor goede zorg. Uiteraard delen we onze kennis ook met student-onderzoekers, dit jaar bijvoorbeeld met studenten van de HAN en de opleidingen fysiotherapie (Leiden en Groningen).
- Samen met de WRR organiseerde collega prof. dr. Maria van den Muijsenbergh de expertsessie "Etnische classificaties in de gezondheidszorg" in mei 2022. De bijeenkomst bracht naar voren dat er draagvlak is voor het registreren van etnische herkomst in de gezondheidszorg. Ook onder een aantal vooraanstaande critici.
- We brachten kennis in ter ondersteuning van het programma etnische diversiteit en inclusie van de RadboudHealthAcademy.
- Ook in 2022 is met het netwerk Patiënteninformatie gewerkt aan het verder verbeteren van de patiënteninformatie over medicijnen en medicijngebruik. Er is vanuit Pharos kennis ingebracht bij de ontwikkeling van Infographics over de herhaalprik (coronavaccinatie), de schrijfwijzer 'begrijpelijk schrijven over medicijnen' voor farmaceuten heeft een update gekregen. Alle partijen in het CBG-netwerk⁶ hebben de intentie uitgesproken om samen bij te dragen aan een basis-set medicijn pictogrammen.
- In 2022 hebben we gebouwd aan een database met patiëntvriendelijke termen, afbeeldingen en navigatieadviezen, deze is nu gereed voor intern gebruik.
- Pharos blijft op de trom slaan voor het benutten van tolken in de zorg en heeft kennis ingebracht in het onderzoek dat VWS heeft laten uitvoeren naar meerwaarde en financiering van medische tolken in de zorg.

3. Stoppen met Roken en Nederland Rookvrij voor Iedereen

De beoogde resultaten zoals genoemd in het werkprogramma zijn conform plan behaald.

- Samen met de partners in de Coalitie Iedereen Rookvrij (waarin onder andere Trimbos Instituut en Gezondheidsfondsen voor Rookvrij participeren) hebben we kennis ingebracht op strategisch niveau aan de thematafel roken, de werkgroep SMR en het Partnership SMR ter ondersteuning van de inzet op Stoppen met Roken (SMR) voor mensen in een meer kwetsbare sociaaleconomische situatie. We organiseerden als coalitie een bestuurderstafel voor bestuurders in het sociale domein over het bespreekbaar maken van Stoppen met Roken in het sociale domein. We hebben kennis gedeeld met professionals in zorg en sociaal domein en SMR over de mythe dat roken helpt bij stress.

- In samenwerking met het programma GezondIn (en deels gefinancierd door RIVM/ Gezond Leven) organiseerden we een leerkring voor GGD gezondheidsbevorderaars in GIDS gemeentes. We steunden deelnemers met goede voorbeelden, kennis en uitwisselen van ervaringen. Op basis van deze ervaringen en samen met GGD GHOR en ervaren sociaal werkers, ervaren GGD-professionals en vertegenwoordigers van VKN, BPSW, SWN, Trimbos en IVO ontwikkelden we het eerder genoemde en inmiddels gestarte programma **Wijkaanpak Iedereen Rookvrij**.
- Problemen, lage zelf-effectiviteit en verveling houden mensen tegen om actief te starten met stoppen. De dit jaar doorontwikkelde tool (ChatBot) "Chat met je sigaret" (www.chatmetjesigaret.nl) vergroot de ambivalentie t.o.v. de sigaret en ondersteunt gedragsverandering. Chat met je sigaret is een aanvulling op stoppen met roken hulp zoals 1 op 1 begeleiding (www.ikstopnu.nl),

chat met je sigaret

een goed gesprek over roken

stoppen met anderen in een groep en apps ter ondersteuning ([StopCoach App](#)).

Zorgverleners,

professionals in het sociaal domein, of werkgevers kunnen de tool benutten om in gesprek te gaan over stoppen met roken. Op basis van evaluatie-onderzoek bij verslavingszorginstelling Iriszorg in Nijmegen is de tool verder aangepast en breder gedeeld.

- Er is onvoldoende kennis bij mensen met een migratieachtergrond die roken over het (gratis) SMR aanbod. In samenwerking met GGD Kennemerland trairden we ervaringsdeskundigen/ rolmodellen/ sleutelfiguren om als Rookvrij Ambassadeur in de wijk mensen te ondersteunen in het proces naar het willen stoppen en bij het vinden van geschikte hulp bij het stoppen. Om het gesprek over roken op gang te helpen, is herkenbaarheid en humor essentieel. Samen met de Rookvrij Ambassadeurs hebben we typische opvattingen, uitspraken en mythes over roken op een ansichtkaart in beeld gebracht. De achterkant is gebruikt om feiten over roken en stoppen-met-roken hulp te geven. Dit materiaal wordt dankbaar gebruikt door de Rookvrij Ambassadeurs. Samen met Nederland Rookvrij organiseerden we een webinar over het bereiken van mensen met een migratieachtergrond en cultuursensitief communiceren als het gaat om roken en stoppen.

- In samenwerking met het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien continueren we de expliciete aandacht voor jongvolwassenen (13 – 15 jaar) op het VMBO. Met de gemeente Utrecht en de moskee Omar al Farouq (Overvecht, Utrecht) hebben wij een aanpak ontwikkeld voor jongvolwassenen gericht op het niet-beginnen. Deze moskee bereikt veel jongvolwassenen die vooral in het weekend scholing krijgen. Met de voorzitter van de moskee en de docentencoördinator hebben wij een opzet gemaakt voor een interactieve voorlichting over sigaretten, vpen en snus die zij tijdens de Ramadan kunnen uitvoeren. Dit is onderdeel van een integrale stoppen-met-roken aanpak voor de bezoekers van deze moskee. Op advies van Pharos zetten zij in op het werven en opleiden van sleutelpersonen/vrijwilligers uit de gemeenschap om als stoppen-met-roken coach mensen te begeleiden.
- Pharos is door Trimbos gevraagd om mee te denken over een invulling van een nieuwe periode Rookvrije Start. Nog steeds roken veel zwangere vrouwen tijdens de zwangerschap en vallen ze terug na een eerder succesvolle stopperiodes. Stress en kwetsbaarheid lijken belangrijke onderliggende factoren. Pharos heeft verkend in hoeverre het Kansrijke Start stimuleringsprogramma een rol kan spelen in het beter bereiken en ondersteunen van deze doelgroep vanuit het initiatief en beweging van Rookvrije Start.

Als je buiten rookt, neem je giftige stoffen uit de rook mee naar binnen. Deze stoffen trekken overal in: huid, kleding, meubels en tapijt. Dit is derdehands rook. Kinderen zitten overal aan met hun vingers. Zo krijgen zij deze giftige stoffen binnen.

Als je meer wilt weten over gratis hulp bij stoppen met roken, ga naar deze website: www.ikstopnu.nl

Contact: _____

PHAROS

▲ 1 van de 10 ontwikkelde cartoon ansichtkaarten: tool voor de ambassadeur

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Ook in 2022 werden we gevonden door diverse partijen voor kennis, informatie en advies. Zo hebben we kennis ingebracht bij herzieningen van 14 NHG standaarden waaronder Depressie, Mictieklachten bij mannen, Zwangerschap en kraamperiode, Anti-emetica gebruik bij kinderen en Slaapproblemen en slaapmiddelen. Ook hebben we kennis ingebracht bij de knelpuntanalyse van het NHG rondom de standaard Angst. Op verzoek van de federatie Medisch Specialisten hebben we kennis ingebracht bij de ontwikkeling van de richtlijn Overgewicht en Obesitas. En op verzoek van IKNL bij de conceptrichtlijn Palliatieve Zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, depressie en angst in de palliatieve fase, pro-actieve zorgplanning en zorg in de stervensfase.

Enkele andere voorbeelden van kennisdeling en beleidsadvisering:

- In de klankbordgroep ORLOG van de Wageningen universiteit dachten we mee met de ontwikkeling van een gids voor gemeenten over morele dilemma's en ethische vraagstukken voor beleid op SEGV.
- We adviseerden het team van de Hanze Hogeschool Groningen, Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing bij het project Communicatie-In-Actie. Zij ontwikkelen, evalueren en implementeren communicatiestrategieën en middelen specifiek voor de eerstelijns fysiotherapiepraktijk en onderwijs.
- Het Diabetes Fonds en 2Diabeat hebben tools aangereikt gekregen en verder verspreid met betrekking tot begrijpelijke communicatie in diabeteszorg.
- Op verzoek van KNGF hebben we kennis ingebracht bij de te ontwikkelen richtlijn voor fysiotherapie over zorg op afstand met als resultaat dat mensen in een kwetsbare positie (onder meer met beperkte digitale vaardigheden) worden meegenomen in het nu lopende onderzoek.
- Ook internationaal hebben we kennis gedeeld, onder andere op het jaarlijkse congres van het European Forum of Primary care.

Primary care must not be doomed to just firefighting

Integrated community care is needed more than ever, says Maria van den Muijsenbergh, Chair of EFPC. "We know that the people who have the most health-related problems often have the least access to care and support. We also know that physical symptoms do not always have physical causes, and that conditions in society and social determinants play a part as well."

Right now, there are a lot of social and economic problems that are causing people chronic stress. Van den Muijsenbergh says that this is precisely why it is important for doctors and nurses to work together, not only with other professionals in the care sector but for example also with social workers, and to look not just at the individual

4. Gelijke kansen op gezond opgroeien

Pharos zet zich met het programma Gelijke kansen op Gezond Opgroeien in voor een gezonde toekomst voor ieder kind, ongeacht in welk gezin of in welke wijk het geboren wordt. Pharos verzamelt, verrijkt en verdiept kennis over het terugdringen van gezondheidsverschillen onder jeugd. We agenderen en inspireren over wat er in preventie en zorg, maar ook in andere domeinen moet veranderen om de kansen op het gezond opgroeien van alle kinderen in Nederland gelijk te krijgen. Daarnaast gidsen we professionals in de praktijk om de noodzakelijke veranderingen tot stand te brengen.

In 2022 is de maatschappelijke en politieke aandacht toegenomen rond de groeiende ongelijkheid in Nederland, en specifieker de ongelijke kansen op gezond opgroeien van de jeugd. Onderwerpen zoals het opgroeien in armoede, de verslechtering van de mentale gezondheid van de jeugd, stagediscriminatie en kansenongelijkheid in het onderwijs kwamen veelvuldig in het nieuws voorbij. Als Pharos speelden wij daarop in door onze kennisbasis rond stress-, cultuur- en armoedesensitief werken door te ontwikkelen en verder kenbaar te maken onder professionals in het onderwijs, de zorg en het sociaal domein.

Daarnaast hebben we onze kennis en expertise doorontwikkeld en toepast op 'het bereiken en betrekken van mensen in een lage SES'. We deden dat bijvoorbeeld door het begeleiden van werkvormen voor bewustwording bij professionals over de behoeften en wensen van burgers in een kwetsbare positie. Ook hebben we geëxperimenteerd met het includeren van lage SES groepen in onderzoek, onder andere door de inzet van doelgroepen in de rol van co-onderzoekers. En we hebben een aantal producten in co-creatie met de 'mensen om wie het gaat' vormgegeven. Maatschappelijke signalen waren voor ons ook aanleiding om een tweetal onderzoeken in 2022 uit te voeren, gericht op groepen in een specifieke kwetsbare situatie: de geboortezorg aan Bulgaarse arbeidsmigranten en knelpunten in het werken met de meldcode kindermishandeling bij nieuwkomersgezinnen.

Onze thematische focus in het programma Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien lag in 2022 allereerst bij de eerste 1000 dagen van het kind. Als inhoudelijk kennispartner voor het stimuleringsprogramma Kansrijke Start werkten wij nauw samen met de adviseurs Kansrijke Start om coalities te voeden met kennis en tools over onder meer stress en armoede sensitief werken. Daarnaast ontwikkelden wij nieuwe kennis en tools voor de eerste duizend dagen periode, specifiek op het gebied van betrokken vaderschap en het vergroten van de toegankelijkheid van kraamzorg. Deze kennis ontsloten wij via webinars, leertrajecten en thema-docs.

Een tweede thematische focus in 2022 van het programma was het welbevinden van leerlingen in het onderwijs, zowel PO, VO als MBO. We agendeerden het belang van het schoolbreed werken aan welbevinden bij beleidsmakers, onderwijsraden en schoolbesturen/-directies. Daarnaast, in onze rol van 'gids', hielpen we scholen en gemeenten op weg met praktische tools rond het verbeteren van de samenwerking met ouders, bijvoorbeeld door de inzet van sleutelpersonen onderwijs. Onze samenwerking binnen de Coalitie Welbevinden (NJI, NCJ, Trimbos, Schoolpsychologen, MBO raad) en met de Gezonde School zorgden voor een versterkte verbinding tussen bestaande initiatieven, kennis en partijen rond het welbevinden van leerlingen.

Naast de twee thematische focusgebieden hebben we de bestaande kennisbasis rond Gelijke Kansen tot gezond opgroeien ontsloten via presentaties, lezingen en workshops. We hebben een toename bemerkt in verzoeken richting Pharos om te spreken over gezondheidsverschillen en de achterliggende oorzaken daarvan.

Hieronder staan enkele highlights per programmaliijn en sluiten we af met een greep uit de actuele zaken waar we gedurende het jaar op hebben ingespeeld en op hebben geadviseerd.

1. Vroege preventie gezondheidsverschillen: eerste 1000 dagen

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald.

- In 2022 is onderzocht hoe we meer impact kunnen maken in de praktijk met het thema vaderschap in de eerste duizend dagen. Wat handelingsopties zijn, onderzochten we met 13 landelijke kernpartners die zich richten op vaderschap, met acht adviseurs Kansrijke Start en met uitvoerende veldpartijen (beleid, JGZ, geboortezorg, pedagogische basisvoorzieningen, GGD). Ook organiseerden we 2 netwerkbijeenkomsten met stakeholders vaderschap om de belangrijkste handelingsopties voor coalities Kansrijke Start te ontwikkelen. Stakeholders zijn: het landelijke platform VDRS, opvoedprogramma's (VoorZorg en de Family Foundation), onderzoekers van Erasmus MC en Hogeschool Zuid, en aanbieders van interventies gericht op vaders (VaderVisie, Aanpakken voor aanstaande vaders, Trias Pedagogica). Deze nieuwe kennis en handelingsopties over **betrokken vaderschap** als beschermende factor bij preventie van gezondheidsverschillen verspreidden we naar zowel preventie-professionals als trekkers van coalities kansrijke start.

Via Kansrijke Start merkten wij dat bij veel gemeenten vaderschap als beschermende factor nog niet op de agenda stond. Daarom is Vaderschap expliciet als onderwerp opgenomen in de publicatie **Bouwstenen-en-succesfactoren van de aanpak Kansrijke Start** waarin gemeenten ook tips krijgen over de inzet van bijvoorbeeld **portretten van vaders**.

De opgedane kennis over handelingsopties, deelden we tijdens twee van de Inspiratie- en leersessies van de 2 leertrajecten "Samenwerken met de mensen om wie het gaat" van het stimuleringsprogramma Kansrijke Start. We leverden een bijdrage met ervaringsdeskundige vaders, waarbij we kennis deelden en handvatten gaven in hoe coalities Kansrijke Start met vaders kunnen samenwerken. We gaven pilot workshops, lezingen en advies over een vadervriendelijke praktijk en bereikten daarmee 140 geboortezorg- en preventieprofessionals. Gericht advies gaven we aan de interventie VoorZorg van

het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. Vaderschap wordt in 2023 onderdeel van de programma's VoorZorg en Stevig Ouderschap.

- Om kraamzorg optimaler in te zetten in gezinnen die daar veel baat bij zouden kunnen hebben, is in nauwe samenwerking met relevante kraamzorgpartijen (Kenniscentrum kraamzorg en Bo Geboortezorg) en geboortezorgprofessionals onderzocht hoe de toegankelijkheid van kraamzorg kan worden verbeterd. In plaats van het verbeteren van het kraamzorgprotocol hebben we ons gericht op sensitief vakmanschap van de uitvoerend professionals. Om zorgverleners meer bewust te maken van knelpunten, wensen en behoeften van aanstaande moeders in een kwetsbare positie en op welk moment zij deze vrouwen het beste kunnen adviseren over kraamzorg zijn wij in 2022 gestart met de ontwikkeling van een digitale tool in de vorm van een klantroute. Het doel van de klantroute is om uiteindelijk de toegankelijkheid van kraamzorg te verbeteren. Deze klantroute behelst de route van de zwangere (en haar partner) voor, tijdens en na de kraamweek. De tool leidt naar instructies, tips en reeds beschikbaar materiaal op de websites van Pharos, Bo Geboortezorg, Kansrijke Start, Kenniscentrum Kraamzorg (KCKZ)

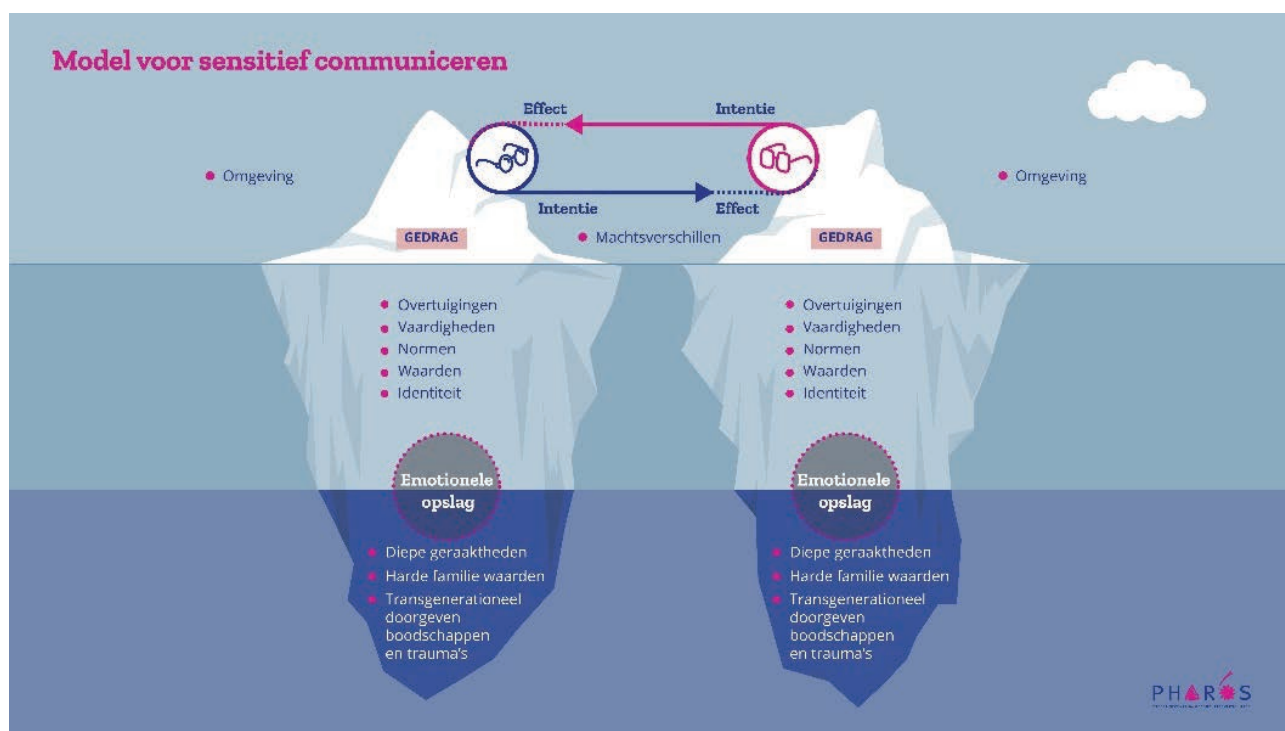
"Een gevoel van gezamenlijkheid is belangrijk. Dat je niet als verschillende partners opgeknipte zorg levert, maar dat je echt samen als een geboortezorg-team de gezinnen benadert en die gezamenlijkheid ook uitstraalt. Een mooi voorbeeld is de verloskundige die kraamzorg als een vanzelfsprekende partner naar voren schuift, als vast onderdeel van de geboortezorg. En de samenwerking in Amsterdam Noord vanuit het prenatale huisbezoek komt ook op gang. Intakers kraamzorg benadrukken in hun gesprek ook dat kraamzorg samenwerkt met de verloskundige en de JGZ en dat een warme overdracht een vast onderdeel van zorg is. De klantroute tool kan helpen om de samenwerking tussen de partners in de geboortezorg nog verder te verbeteren en de juiste toeleiding naar, en beeldvorming over, kraamzorg te bevorderen."

en de JGZ Academie van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ). Wij verwachten de klantroute voor de zomer van 2023 gereed te hebben voor implementatie.

- Pharos heeft in 2022 de uitkomsten van het recente onderzoek naar geboorte in Nederland verdiept en verrijkt voor een specifieke kwetsbare doelgroep, wat moet leiden tot verbetering van hun gezondheidsuitkomsten. In 2022 is Pharos een onderzoek gestart naar aanleiding van zorgen in de **geboortezorg specifiek om Bulgaarse zwangeren** die laaggeletterd zijn, geen Nederlands of Engels spreken, en (met regelmaat) niet verzekerd zijn. Uit ons onderzoek blijkt dat Bulgaarse zwangere vrouwen die laaggeletterd zijn onvoldoende kwaliteit van zorg krijgen waardoor hun kinderen minder kansrijk starten met het leven. Pharos heeft op het gebied van sensitief werken met zwangere kwetsbare vrouwen een aantal aanbevelingen richting geboortezorgprofessionals en beleidsmakers gedaan.
- Pharos heeft zich in 2022 op verschillende manieren ingezet om organisaties en professionals te ondersteunen sensitief te werken ten aanzien van cultuur,

geletterdheid en stress (onder andere gerelateerd aan bestaanszekerheid).

- Tijdens de najaarsbijeenkomst voor gemeenten die net nieuw startten met Kansrijke Start, volgden deelnemers een inspiratieworkshop over Sensitief vakmanschap. Zo'n 40 trekkers van coalities Kansrijke Start namen deel.
- De multidisciplinaire training Sensitief werken in de eerste 1000 dagen is door Pharos ontwikkeld en met succes negen keer uitgevoerd voor multidisciplinaire teams.
- De methodiek van het spiegeltraject heeft Pharos in 2022 verder doorontwikkeld. In de gemeente Utrecht organiseerden we drie spiegelbijeenkomsten over opvoeden in relatie tot armoede en leefomgeving. In 2023 gaat Pharos deze methodiek vaker inzetten.
- Pharos heeft in 2022 het eigen net opgehaald wat er aan **begrijpelijk en ondersteunend materiaal** op sensitief werken in de eerste duizend dagen reeds ontwikkeld en beschikbaar is. Specifiek kwam het College Perinatale Zorg met een verzoek. Geboortezorgprofessionals blijven een grote behoefte hebben aan de begrijpelijke voorlichtingsmaterialen

Wat gaat u na deze training 'sensitief vakmanschap' anders doen in de praktijk?

- *Me nog meer bezighouden met hoe dingen op de ander overkomen, in plaats van uit te gaan van mijn intenties*
- *Meer een balans proberen te vinden in wat ouders nodig vinden en wat ik vind dat nodig is.*
- *Vertragen en tijdens het communiceren, spreken investeren op de band in plaats van op de inhoud, als het daar misgaat.*
- *Vertragen en stilstaan bij waar de ander vandaan komt. We zijn allemaal mensen, kwetsbaar durven zijn.*
- *Ik neem deze kennis mee in mijn gesprekken. Tevens blijf ik terugvragen om te zien of ouders mij begrepen hebben.*

van Pharos die hun in de dagelijkse praktijk helpt om effectiever te communiceren met laaggeletterden, praktisch opgeleiden en mensen die minder bekend zijn met het Nederlandse zorg-systeem. Pharos heeft de begrijpelijke materialen onder meer via QR codes ontsloten op CPZ bijeenkomsten zodat professionals uit het veld er op een laagdrempelige manier in hun dagelijkse praktijk toegang toe hebben en direct kunnen toepassen.

Vanuit het Gelijke Kansen op Gezond Opgroeien programma, leverden we inhoudelijke bijdragen op een viertal thema's, bedoeld om het Kansrijke Start ondersteuningsprogramma te voeden.

- In 2022 hebben we goede voorbeelden en praktische tips verzameld en verspreid op het thema '**gemeenschapsgericht werken**'. Op de 4e landelijke conferentie Kansrijke Start in juni stond het belang van samenwerken met het informele circuit centraal, met als titel 'Kansrijke Start Dichtbij'. Wij leverden hier een bijdrage aan door het aandragen van goede voorbeelden vanuit lokale organisaties. Daarnaast hebben we dit thema veelvuldig meegenomen in de adviseringsgesprekken. We stimuleerden coalities om aan de slag te gaan met het verbinden van formele

en informele zorg binnen een gemeenschap. En het stond op het programma in de bijeenkomsten die we in september en november organiseerden voor de coalities. We gaan in 2023 hiermee verder onder de noemer 'samenredzaamheid in de wijk'.

- In 2022 hebben we vervolg gegeven aan de signalen die bij ons binnen kwamen ten aanzien van **vraagstukken rondom culturele achtergrond die een goede beslissing over de veiligheid van een kind belemmeren**. Allereerst hebben we de signalen gedeeld met een aantal partners uit het veld (onder meer Augeo, KIS, Verweij Jonker, Veilig Thuis, NJi). Daaruit kwam de bevestiging voort dat onze signalen werden herkend en dat het van belang is om scherper zicht te krijgen op waar professionals bij het toepassen van de meldcode kindermishandeling tegenaan lopen bij gezinnen met een migratieachtergrond. Vervolgens hebben we in de tweede helft van het jaar een verkennend onderzoek uitgevoerd in de sectoren JGZ, kinderopvang en onderwijs waaraan 225 aandachtsfunctionarissen kindermishandeling deelnamen. Daarnaast hebben we interviews gehouden met functionarissen van Veilig Thuis. Deze verkenning heeft goed zicht gegeven op de belemmeringen die er spelen wanneer professionals een beslissing moeten nemen over de veiligheid van kinderen van nieuwkomersgezinnen. Ook hebben we zicht gekregen op de ondersteuningsbehoefte van enerzijds de aandachtsfunctionaris en anderzijds de uitvoerende collega's. Begin 2023 publiceren we de uitkomsten van deze verkenning en gaan we met de aanbevelingen en oplossingsrichtingen in gesprek met partners om te onderzoeken welke actie dit op welk niveau vraagt.
- Hoewel wij voornemens waren om coalities inhoudelijk te voeden op het onderwerp tabaksontmoediging voor aanstaande moeders, bleek dat er slechts een paar coalities focussen op het thema 'roken tijdens de zwangerschap'. Omdat het ondersteuningsprogramma Kansrijke Start richting coalities vraaggericht wil werken, is er beperkt informatie gedeeld over **tabaksontmoediging tijdens de eerste duizend dagen**. Wel is met het programma Rookvrij leven onderzocht hoe we het thema roken beter onder de aandacht kunnen brengen bij zwangere vrouwen met een lage SES.

- We hebben in 2022 nadrukkelijk aandacht geschonken aan de negatieve impact van **opgroeien in armoede** en hoe dat kan worden verkleind door beter aan te sluiten op de stress die (aanstaande) ouders ervaren. In december vond de Masterclass Sensitief werken plaats met de titel “Stress door bestaansonzekerheid, wat kun je doen?” waar 100 professionals en beleidsmedewerkers uit het medisch en sociaal domein, vanuit de coalities kansrijke start deelnamen. Deze masterclass is mede gebouwd op inzichten die we opdeden uit de periodieke bijeenkomsten van de alliantie kinderarmoede. Het participeren aan deze alliantiebijeenkomsten heeft ons netwerk uitgebreid met partijen die op wijkniveau werken aan het verkleinen van de impact van armoede op het gezond opgroeien van kinderen.

Pharos ondersteunde in 2022 de doorontwikkeling van de kennis ten dienste van de coalities op lokaal en (sub-) regionaal niveau:

- Het ‘samenwerken met de mensen om wie het gaat’ stond ook in 2022 centraal bij het ondersteunen van de coalities en het komen tot een aanpak die werkt. We werkten samen met ervaringsdeskundigen en mensen met ervaringskennis. We co-organiseerden met het stimuleringsprogramma Kansrijke Start twee **leertrajecten**: 18 coalities namen daaraan deel, zowel grote G4 als middelgrote en kleine gemeenten. De leertrajecten bestonden uit inspirerende sessies om kennis over te dragen en ervaringen van coalities uit te wisselen. Voor gevorderde gemeenten werd er een bijeenkomst over duurzaam samenwerken georganiseerd, met handvatten om de bestaande coalitie en samenwerkingsafspraken rond de 1e 1000 dagen de komende tijd succesvol te continueren.
- Op 1 mei is de **digitale zorgpadentool** online gegaan. Nadat gemeenten in de Veenkoloniën eerder hadden ingezet op digitale zorgpaden voor zwangeren in een kwetsbare situatie, is dit doorontwikkeld naar een landelijke tool. Deze tool is vervolgens bij Pharos in beheer gekomen. In de zorgpaden wordt voor belangrijke risicosituaties zoals verslaving, financiën en schulden, of psychische problematiek, beschreven welke samenwerkingsafspraken er zijn gemaakt, welke ondersteuning lokaal beschikbaar

is, en door wie (inclusief contactgegevens) deze worden geboden. Gemeenten kunnen de zorgpadentool vullen met de lokale informatie, zodat professionals snel de juiste ondersteuning in een gemeente kunnen vinden. Voor degene die de zorgpadentool kunnen vullen heeft Pharos verschillende webinars georganiseerd over hoe dit in zijn werk gaat. En Pharos heeft aandacht besteed aan professionals over hoe zij met de tool de weg kunnen vinden naar een passend ondersteuningsaanbod. Voor de **zelfscan** en de **netwerkkarta** is een verkenning geweest van de mogelijkheden om deze tools te evalueren met de gebruikers en verder door te ontwikkelen. Dit zal in 2023 verder worden opgepakt.

- In de vraaggerichte ondersteuning van Kansrijke Start adviseurs aan gemeenten zijn steeds meer geleerde lessen opgedaan, ook over **basis bouwstenen voor het komen tot een succesvolle Kansrijke Start coalitie**. Deze lessen zijn opgetekend in twee thema-documenten, waarbij het programma Gezond Opgroeien de documenten inhoudelijk heeft gevoed: **Bouwstenen & succesfactoren** en **Samenwerken aan een kansrijke start**. Deze documenten zijn in 2022 allebei herzien en aangevuld met nieuwe inzichten en praktijkvoorbeelden. De kennisproducten werden actief gedeeld tijdens bijeenkomsten, webinars, leertrajecten en adviesgesprekken. Ook via de landelijke nieuwsbrief Kansrijke Start inspireren we coalities met kennis en ervaringen uit andere gemeenten.

2. Onderwijs en preventie gezondheidsverschillen: welbevinden op school

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald.

- Het **terugdringen van gezondheidsverschillen en de samenwerking die onderwijs en gemeente hierin kunnen spelen** agendeerden wij halverwege 2022 via een **webinar** dat vervolgens via de GezondIn kanalen is verspreid bij de verschillende gemeenten. Het webinar ontwikkelden wij in plaats van het voorgenomen themadoc, omdat we na een inventarisatie van gebruikersdata via de GezondIn kanalen zagen dat een dergelijk inspirerend webinar effectiever impact maakt dan een themadoc.

- Om te zorgen dat op bestuurlijk niveau integrale samenwerking tussen het onderwijs en de gemeente wordt versterkt ten aanzien van het welbevinden van leerlingen, verkenden we de behoefte aan masterclasses voor wethouders op het thema onderwijs en welbevinden. Het bestuurlijk niveau vanuit het onderwijs bleek interesse te hebben, maar richting gemeenten was het lastiger om bestuurlijke interesse te verkrijgen voor het onderwerp van welbevinden van leerlingen. Om toch de samenwerking tussen onderwijs en gemeenten te versterken organiseerden we, in samenwerking met GezondIn, een **inhoudelijk webinar** waar 80 deelnemers aan deelnamen. De aanwezigen waren beleidsadviseurs uit tenminste 30 verschillende gemeenten op de thema's jeugd, onderwijs, preventie, zorg en professionals vanuit verschillende GGD'en en vanuit het onderwijs (besturen en directies). De focus in het webinar lag op de noodzaak van **integrale samenwerking tussen onderwijs en gemeente** in het schoolbreed werken aan welbevinden van leerlingen.
- Op verzoek hebben we voor de gemeenten Rotterdam, Haaglanden en Gooi & Vechtstreek in respectievelijk februari, oktober en november **inspiratiebijeenkomsten georganiseerd voor gemeenteambtenaren, GGD medewerkers en onderwijsprofessionals**. In die bijeenkomsten hebben we bijgedragen aan en meegedacht over het zetten van stappen in de integrale samenwerking om aandacht te vergroten voor het welbevinden van leerlingen in het onderwijs.

De resultaten bij de drie hiervoor genoemde bullets gaan allen over **het delen van** geleerde lessen over het schoolbreed werken aan welbevinden. Deze kennis hebben we dus in 2022 middels de instellingssubsidie naar het onderwijs en gemeenten ontsloten.

- In 2022 heeft, in vervolg op de 'pilot **sleutelpersonen onderwijs**' in 2021, weer een training plaatsgevonden. Gebaseerd op de evaluatie van de 3-daagse training in de pilotfase is de training doorontwikkeld. De getrainde sleutelpersonen zijn nu werkzaam op verschillende scholen in Noord-Holland en in Friesland. Er is verbinding gelegd met het bredere sleutelpersonen-netwerk van Pharos en de 'sleutelpersonen onderwijs' (ook degenen die getraind waren in 2021) konden

deelnemen aan verschillende verdiepings- en interviewsessies. In het najaar lag de focus op hoe het netwerk van sleutelpersonen specifiek voor het onderwijs uit te breiden en meer bekendheid te geven. Om zo te bepalen op welke manier de werving, de training en de begeleiding het beste in 2023 vormgegeven zouden kunnen worden.

- In samenwerking met de Gelijke Kansen Alliantie vond een webinar plaats in februari, met als thema **Welbevinden en Gelijke kansen**. Kernboodschap was dat het bevorderen van kansengelijkheid én welbevinden niet enkel gaat om het inzetten van een verzameling interventies, maar om een school- en wijkbrede aanpak en samenwerking. Daarnaast zijn we aangesloten bij de welbevinden werkgroepen van het ministerie van OCW, zowel voor het MBO als voor het VO. Samen met het ministerie zetten we in op de landelijke agendering van welbevinden en kansengelijkheid, onder andere gekoppeld aan het 'Landelijke Actieplan Mentale Gezondheid van ons Allemaal'.
- Pharos heeft dit jaar de rol van aanjager en verbinder genomen ten aanzien van het **voorkomen beginnen met roken van jongeren**. We hebben diverse (vervolg) gesprekken gevoerd die uiteindelijk resulteerden in een wijkaanpak in Overvecht, gemeente Utrecht. Een samenwerkingsverband is tot stand gebracht tussen de Jellinek, Omar al Farouq moskee, GGD Utrecht, Voetbalvereniging VV de Dreef en Stichting Krachtwijken. De interventies zijn opgestart en werden geobserveerd om te onderzoeken welke aspecten van de aanpak succesvol zijn. Vanwege vertraging in de opzet van de wijkaanpak zijn nog niet alle observaties afgerond om vervolgens de interventies daadwerkelijk te verbeteren. Verwachting is dat dit in 2023 wordt gerealiseerd.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn behaald, maar op één punt anders uitgevoerd dan oorspronkelijk gepland, namelijk ons plan om de meerwaarde van aandacht voor cultuursensitiviteit en gezondheidsvaardigheden binnen de gespecialiseerde jeugdzorg te verkennen op systeemniveau. Dit hebben we uitgevoerd door aan te

sluiten op de uitgebreide verkenning naar knelpunten in het werken met de meldcode kindermishandeling bij gezinnen met een andere culturele achtergrond. Dit onderzoek voerden we uit in samenwerking met het programma Gezondheid en Migranten.

- Pharos was in 2022 trekker van de **werkgroep Opvoeden binnen de Alliantie Gezondheidsvaardigheden**. Samen met verschillende partners uit het veld (GGD Amsterdam, Families Foundation, NCJ) hebben we bijgedragen aan een betere uitwisseling over begrijpelijke en effectieve communicatie over opvoeden.
- In samenwerking met de stichting SAMAH hebben we weer driemaal (digitaal) een bijeenkomst voor het **landelijke AMV platform** georganiseerd om kennis en signalen uit te wisselen met andere landelijke partijen die zich inzetten voor alleenstaande minderjarige vluchtelingen.
- In 2022 hebben we met de VNG en Unicef meegedacht over de toekomstige nieuwe inrichting van het **netwerk Child Friendly Cities**. We hebben de intentie uitgesproken om onze expertise beschikbaar te stellen voor de nog te vormen werkgroepen. Naar aanleiding van de Pharos publicatie vanuit KOIA over leefomgeving heeft Child Friendly Cities interesse getoond om ons uit te nodigen als spreker voor een reeks gemeenten. Deze kennisoverdracht zal in 2023 plaatsvinden.
- Pharos is net als in vorige jaren ook in 2022 meerdere keren met de **LOT werkgroep jeugd** bij elkaar gekomen, om de inhoudelijke **samenwerking met de Gezonde School** vorm te geven. Vanuit deze werkgroep is onder andere een gezamenlijke notitie geschreven over het inrichten van de deskundigheidsbevordering voor zowel GSC's als GSA's over alle leefstijlthema's heen. De trainingen voor GSC's zijn acht keer uitgevoerd met onze vaste trainers (Pharos trainers in samenwerking met drie GSA's) voor het PO (inclusief SBO en SO), VO (inclusief VSO) en MBO. We hebben als kennispartner deelgenomen aan het door de Gezonde School georganiseerde diner pensant in juni. Daarnaast heeft een Inspiratiesessie Kennispartners

Gezonde School plaatsgevonden in september, evenals een gezamenlijke sessie over het doorontwikkelen van deskundigheidsbevordering. Sinds november neemt Pharos het voorzitterschap van de LOT werkgroep Jeugd waar, vanwege ziekte van de huidige voorzitter vanuit Trimbos.

Daarnaast komen er gedurende het jaar actuele zaken voorbij waarbij Pharos vanuit de rol van kenniscentrum beleidsmakers, professionals, zorgorganisaties, wijkteams en collega-kenniscentra van actuele kennis en praktische handvaten voorziet. We deelden onze kennisbasis in 2022 door onder andere **workshops, lezingen en presentaties** te geven die werden georganiseerd door andere instellingen. Een greep uit deze presentaties:

- **Workshops** op de twee LOWAN PO studiedagen op 29 en 30 maart.
- Presentatie op een webinar van het NIP over welbevinden nieuwkomerskinderen op 8 april.
- Presentatie bij de netwerkbijeenkomst van het samenwerkingsverband Utrecht over welbevinden nieuwkomerskinderen op 13 april.
- Plenaire spreker op het **Medlex benefietcongres** over Oekraïense kinderen in het onderwijs op 15 april.
- **Workshop** bij LOWAN VO studiedag op 7 november over werken aan welbevinden bij ISK leerlingen.
- Bijdrage aan webinar van VO Raad en NJI over de impact van corona op leerlingen en docenten, genaamd 'Hoe krijgen we onze leerlingen weer aan' op 1 december.
- Op 2 juni tijdens het Landelijk Symposium Zorg en Welzijn voor Arbeidsmigranten.
- Workshop "Samenwerken voor de gezondheid en het welzijn van Bulgaarse Gezinnen" in samenwerking met een Bulgaarse sleutelpersoon.

Daarnaast schreven we ook in 2022 artikelen om kennis over te dragen aan professionals in de zorg, welzijn, onderwijs en de gemeenten. De volgende **publicaties** kwamen in 2022 uit:

- Vanwege de komst van de Oekraïense vluchtelingen hebben we in samenwerking een ARQ een **handreiking** geschreven voor het onderwijs.
- Muijsenberg & De Haan (2022). "Vluchtelingen en psychische gezondheid – onze zorg." Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde.

5. eHealth4all

Pharos is aanjager van het agenderen van de noodzaak van begrijpelijke, gebruiksvriendelijke en toegankelijke inclusieve eHealth. In 2022 zijn begrijpelijke en gebruiksvriendelijke eHealth en de vaardigheden hiervoor opgenomen in de cirkel van een Gezondheidsvaardige Organisatie. Dit om de samenhang tussen digitale en gezondheidsvaardigheden in het algemeen met de verschillende onderdelen van de cirkel aan te geven. Zo is er bij alle projectvoorstellen met betrekking tot digitale zorg ingezet op co-creatie om samen met de eindgebruikers digitale zorgproducten te ontwikkelen die toegesneden zijn op hun wensen en behoeftes.

Er is kennis verzameld over vaardigheden zoals beeldbellen en een begrijpelijke en gebruiksvriendelijke Persoonlijke Gezondheidsomgeving (PGO) als voorwaarde voor de Zorg Langer Thuis (WOZO).

Afgelopen jaar heeft Pharos zijn betrokkenheid bij de coalitie 'Digivaardig in de Zorg', de 'Alliantie Digitaal Samenleven', de PGO Alliantie en het innovatienetwerk van Health Holland gecontinueerd. In 2022 heeft Pharos op veel verschillende bijeenkomsten, congressen en overleggen voor zorgprofessionals, beleidsmakers en de eindgebruikers nut en noodzaak van begrijpelijke, gebruiksvriendelijke en toegankelijke eHealth applicaties verkondigd. Enkele belangrijke bijeenkomsten zijn hieronder genoemd.

Met het Nationaal eHealth Living Lab (NeLL) heeft Pharos vorm gegeven aan twee concepten waarbij digitale zorg centraal staat:

1. Het inclusief doorontwikkelen van de Healthbox met op maat en persoonlijke adviezen voor verschillende groepen mensen met diabetes;
2. Een kenniscentrum met opleidingen en trainingen in digitale zorg voor zorgprofessionals, waarbij er aandacht voor mensen met beperkte digitale vaardigheden is opgenomen.

Om meer begrip en kennis over Artificial Intelligence bij de burger te krijgen heeft Pharos, samen met het Rathenau Instituut, de Patiëntenfederatie en de

Universiteit van Amsterdam, een AI dialoog in de wijk georganiseerd en heeft Pharos meegedaan aan de door de bibliotheken georganiseerde AI parade.

Begin 2022 is er een workshop gegeven aan alle studenten van het Avicenna excellence programme. Met betrekking tot de SROI's, zoals in het jaarplan 2022 opgenomen, was het beeldbelproject een eerste verkenning om te kijken hoe de praktijk bij huisartsen er nu uitziet en wat er nodig is om een eHealth middel in te zetten in de huisartsenpraktijk. Met Zorgverzekeraars Nederland (ZN) heeft Pharos gesprekken gevoerd om te verkennen of een businessplan of SROI mogelijk is om de impact van PGO's te onderzoeken voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. Met als uitkomst dat dit voorsnog een te ingewikkeld vraagstuk is om aan de hand van een SROI te toetsen.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn behaald, maar op één punt anders uitgevoerd dan oorspronkelijk gepland. Voor het actieonderzoek rondom PGO's is, in samenspraak met VWS, voor een andere invulling gekozen en zijn de beoogde SROI's niet uitgevoerd. Het alternatief wordt hieronder verder toegelicht.

1. Agendering en kennisverspreiding - Kennisknooppunt

- Er zijn drie kennisdossiers aan de eHealth toolkit toegevoegd. Deze bestaan uit de [factsheet digitale vaardigheden](#), [praktijkcheck om de praktijk toegankelijker te maken](#) en [beeldbellen](#) (zie onder, beslisboom en stappenplan). Deze zijn ontwikkeld op basis van kennisbehoefte en afgestemd op zorgprofessionals uit de 1e lijn. Daarnaast is het trainingsaanbod aangevuld met de [training Begrijpelijke dossiervoering](#) voor huisartsen en POH-ers. Deze training is met de opkomst van de PGO's een belangrijke manier om de begrijpelijkheid voor patiënten te verhogen. In samenwerking met het netwerk eerstelijns

CMIO Netwerk Eerste Lijn is een hoofdstuk over eHealth geschreven in [het boek 'Persoonsgerichte zorg voor iedereen'](#). Hierin wordt er veel aandacht besteed aan de sociale omstandigheden en etnische diversiteit in de huisartsenpraktijk.

- De geplande kwartaalbijeenkomsten in samenwerking met NeLL zijn – in overleg – uitgewerkt middels een whitepaper, webinar en een serie social media-berichten met als titel 'Hoe ontwikkel je een begrijpelijke app, website of andere eHealth?'. Vooraf is een app getest om als inspirerend voorbeeld te dienen tijdens het [webinar](#). Er is tevens een webinar over inclusief onderzoek in combinatie met Artificial Intelligence (AI) georganiseerd, om te agenderen dat AI niet inclusief is als je er niet voor zorgt dat de databestanden die als input dienen ook worden verrijkt met de data van mensen die in kwetsbare posities leven.
- Als lid van EuroHealthNet heeft Pharos nationale en internationale best practices en onderzoeken op het gebied van eHealth verzameld, verrijkt en gedeeld, ook in internationaal verband. Pharos deelt haar kennis over het testen van het label voor Healthapps via EuroHealthNet in 4 Europese landen (Hongarije, Denemarken, Italië en Frankrijk). Pharos organiseerde op dinsdag 31 mei de netwerk-bijeenkomst 'Digitale zorg voor iedereen', over het toepassen van eHealth in preventie en de zorg waardoor ook mensen die laaggeletterd zijn of niet digitaal vaardig hier van kunnen profiteren.
- De samenwerking met Werkgroep Zorg 2025 is gepauzeerd. In het afgelopen jaar hebben wij een samenwerking met Fontys Hogescholen onderzocht om te borgen dat het curriculum rondom digitale zorg zo inclusief mogelijk wordt aangeboden. Fontys heeft een 'Center of Expertise of Inclusive eHealth' opgezet en wij zijn daarin een van de vijf partners. Wij bieden onze kennis aan en geven adviezen over inclusieve digitale zorg. Onze voorwaarde voor deelname is dat wij de lessen die bij deze samenwerking worden opgedaan delen met andere opleidingsinstituten die hiermee aan de slag willen. Daarnaast hebben wij verschillende gesprekken gevoerd met LUMC over de voorwaarden om inclusieve digitale zorg in het curriculum te krijgen.

- In de PGO Alliantie is Pharos samen met de PatiëntenFederatie opgetrokken om het strategisch plan 2021 – 2023 te implementeren. Pharos heeft, om tot betere bekendheid en het verhogen van het gebruik van PGO's te komen, gewerkt aan verschillende communicatiemiddelen zoals folders en wachtkamerschermen. Binnen de PGO Alliantie heeft Pharos, in overleg met VWS, een aanbod ontwikkeld voor PGO leveranciers om de PGO's te testen op begrijpelijkheid en gebruiksvriendelijkheid. Een aantal PGO leveranciers hebben het aanbod geaccepteerd. Pharos heeft een presentatie over begrijpelijke en gebruiksvriendelijke PGO's gegeven aan de koepelorganisatie voor de Gehandicapten Zorg; samen met Zorgbelang Drenthe en Friesland aan PGO Noord; aan MedMij.
- Bij een drietal bijeenkomsten van de Nederlandse AI Coalitie is de noodzaak van inclusieve AI geagendeerd. Bij een van de bijeenkomsten is er een AI dialoog georganiseerd in de wijk waarbij onder andere met behulp van een robot, het gesprek is aangegaan over wat AI is en welke kansen en obstakels men ziet bij het gebruik. Bij een andere bijeenkomst was Pharos aanwezig bij de bijeenkomst van de AI parade in Alkmaar. Uit deze bijeenkomsten blijkt wederom dat AI een complex thema is, waarbij de inclusiviteit van de data nog niet prominent op de agenda staat. Er is een breed gedragen agenda nodig waarin dit geborgd wordt.

2. (Door)ontwikkeling werkzame elementen

- De uitkomsten uit ons gebruikersonderzoek zijn gebruikt om onze website op het gebied van eHealth verder te optimaliseren en bij het bepalen van de strategie voor ondersteuning van (lokale) beleidsmakers en (zorg)professionals bij het aanjagen van het gebruik van eHealth. Daardoor is 'de traffic' naar en relevantie van onze website toegenomen en wordt er ingezet op een strategie waarbij de lokale omgeving effectiever wordt ingezet. De Quicksan Digitale vaardigheden is onderzocht binnen zowel de fysiotherapie-setting als in het ziekenhuis. In de factsheet digitale vaardigheden is kennis vastgelegd die breed toepasbaar is en er worden

goede voorbeelden van ondersteuning binnen welzijn gegeven. In 2023 wordt op beide onderdelen verder gewerkt binnen de 'Wijkaanpak Ondersteuning bij digitale Zorg'.

- Het actieonderzoek op het gebied van beeldbellen heeft geleid tot een **beslisboom** tot het bepalen van een videoconsult en een **stappenplan** tot implementatie van videoconsulten in de huisartsenpraktijk. Beide producten zijn in het Engels vertaald naar aanleiding van een vraag van het European Forum of Primary Care. In overleg met VWS is besloten om het actieonderzoek rondom PGO niet uit te voeren, omdat een actieonderzoek nu te vroeg komt voor de uitdagingen die rondom PGO spelen. Bij paragraaf 1 bullet 5 zijn de (extra) activiteiten toegelicht die in samenspraak met VWS in plaats van het actieonderzoek zijn gekomen.
- Met verschillende partijen zijn de mogelijkheden van een SROI verkend, maar op het gebied van PGO leek een SROI nog te voorbarig door te weinig gebruikers en op het gebied van beeldbellen leek een SROI onmogelijk doordat er geen huisartsen meer te vinden waren die na corona nog steeds frequent gebruik maakten van beeldbellen. Om die reden is ervoor gekozen om het gereserveerde budget aan te wenden voor een onderzoek in samenwerking met Open Embassy naar de inzet van sleutelpersonen in de gemeente. Deze sleutelpersonen zouden een rol kunnen spelen bij het enthousiasmeren van hun achterban rondom het gebruik van eHealth. Dit rapport wordt in Q1 2023 verwacht.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

- Als expert is Pharos betrokken bij de eerste cursus 'Global Perspectives on Digital Health' aan internationale studenten van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam.
- Pharos is betrokken bij een focusgroep van het project COMPAR-EU (*COMPAR-EU aims to identify, compare, and rank the most effective and cost-effective self-management interventions (SMIs) through an IT platform for adults in Europe living with one of the four high-priority chronic conditions: type 2 diabetes, obesity, chronic obstructive pulmonary disease, and heart failure*).

6. Gezondheidsvaardigheden & Bereiken en betrekken

In 2022 is Pharos verder gegaan met de ingezette lijn om de 10 kenmerken van een 'gezondheidsvaardige organisatie' te hanteren als kapstok voor haar kennis en het handelingsperspectief voor organisaties. Deze kenmerken zijn visueel gemaakt in een model dat inmiddels de basis vormt voor gesprekken die we voeren met organisaties en voor het vormgeven van projecten. Hoewel we ons specifiek richtten op de persona van de beslisser (bestuurder, manager en beleidsmaker) in zorgorganisaties, hebben we via deze beslissers een bredere groep professionals binnen organisaties bereikt. We zien dat het model voor elk type professional iets biedt, en dat de kenmerken bij elkaar genomen een organisatiebrede aanpak ondersteunen.

Pharos heeft dit jaar veel gebruikerservaringen opgehaald, waarmee we onze kennisbasis nog verder konden versterken en beter laten aansluiten bij de verschillende professionals. We hebben via verschillende publicaties en social media berichten aandacht gegeven aan de noodzaak van toegankelijke en begrijpelijke communicatie en het testen van materialen met de doelgroep. Om dit kracht bij te zetten hebben wij ook een dag per week een taalambassadeur van Stichting ABC in dienst genomen om ons te helpen bij het uitdragen van deze boodschap.

Verder hebben we onze expertise rondom co-creatie een flinke impuls gegeven door de benodigde expertise te ontwikkelen en intern en extern te verspreiden, waardoor co-creatie nu in veel projecten van Pharos en externe partners een prominente plek heeft gekregen.

1. Kennisplatform

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2022 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- Pharos heeft een **visueel model gemaakt van de 10 kenmerken van een 'gezondheidsvaardige organisatie'**, behorend bij de 'Test gezondheidsvaardige organisatie'. Hiermee zijn we via diverse webinars en bijeenkomsten het land in gegaan. Enkele voorbeelden zijn de Dag van de Begrijpelijke Communicatie (80 mensen bereikt op de informatiemarkt en 15 tijdens een dialoogtafel) en het PGOsupport congres (informatiemarkt met ruim 100 deelnemers). Ook hebben we diverse artikelen gepubliceerd, waaronder voor Qruux. De test is in 2022 bijna 350 keer ingevuld. Via een uitzending van De Publieke Tribune van omroep HUMAN hebben we aandacht gevraagd voor de begrijpelijkheid van (zorg)organisaties, samen met Taalambassadeur Dicky Gingnagel en Gezondheidscentrum Gein. Om de online vindbaarheid van onze kennis te verbeteren, hebben we een onderzoek uitgevoerd naar zoektermen in Google. Op basis daarvan hebben we aanpassingen doorgevoerd in de themapagina van 'Laaggeletterdheid en beperkte gezondheidsvaardigheden', zodat deze beter aansluit bij het zoekgedrag van de doelgroep. Sinds deze update is de themapagina 8% meer bezocht dan in dezelfde periode het jaar ervoor.
- We hebben deelgenomen aan diverse kennisuitwisselingsbijeenkomsten, waaronder de Klankbordgroep van het RAAK-project 'Nu begrijp ik je en doe ik mee' en stakeholdersbijeenkomsten over gezondheidsvaardigheden van Ecorys in opdracht van het ministerie van VWS.

- Er zijn op verschillende niveaus gebruikerservaringen opgehaald en statistieken gemonitord. Onder andere hebben we aanvullende behoeften opgehaald bij de deelnemers van de e-learning "Effectieve communicatie in de zorg". Met deze resultaten gaan we in 2023 aan

de slag. Ook hebben we de statistieken van onze 10 belangrijkste instrumenten onderzocht en hierin verbeteringen aangebracht. De factsheet "Laaggeletterdheid en beperkte gezondheidsvaardigheden" is sindsdien 14% meer bezocht.

In 10 stappen naar een begrijpelijke organisatie

- Pharos heeft opnieuw de Alliantie Gezondheidsvaardigheden gecoördineerd. We organiseerden een netwerkbijeenkomst op locatie, een webinar en hielden voor het eerst een vraag- en antwoordsessie voor (nieuwe) partners. We ontvingen 156 deelnemers vanuit 98 organisaties. We zijn gegroeid van 110 naar 120 partners. We hebben 6 nieuwsbrieven verzonden en zagen ook dit jaar een groei op onze social media kanalen. De besloten netwerkgroep groeide verder naar 700 betrokken leden.
- Naast haar rol als coördinator heeft Pharos zelf kennis en ondersteuningsmiddelen gedeeld met alliantiepartners, waaronder over het uitvoeren van Praktijkchecks. Ook deelden we kennis en versterkten we onze samenwerking via diverse werkgroepen, onder meer over co-creatie en samenwerken met ervaringsdeskundigen.

2. (door)ontwikkeling van werkzame elementen en instrumenten

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2022 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- We hebben het 'Voorlichtingsmateriaal Beoordelingsinstrument (VBI)' doorontwikkeld naar aanleiding van gebruikersfeedback. Naar aanleiding van gesprekken met gebruikers van de 'Test gezondheidsvaardige organisaties', hebben we een pagina toegevoegd met suggesties voor het invullen.
- Op basis van ervaringen en wensen hebben we een nieuw trainingsaanbod ontwikkeld voor het werken met de bovengenoemde test: de workshop "Gezondheidsvaardige organisatie".

3. Co-creatie als uitgangspunt in ontwikkelingen en beleid

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2022 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- De kennisbasis op het gebied van co-creatie is uitgebreid met een infosheet, geleverde workshops/

training op inclusief co-creëren en inclusieve interactieve werkvormen die bij deze aanpak ondersteunen.

Hulpvragen van stakeholders zijn geïnventariseerd en kennis is gedeeld in de vorm van adviesgesprekken en webinars met onder andere ziekenhuizen (OLVG, AMC), gemeentes (Oost-Brabant, Heerlen-Noord), RIVM, Kennisland en via de Alliantie Gezondheidsvaardigheden en het Expertisenetwerk Systemisch Co-Design, en daarnaast intern voor gedeelde kwaliteitsstandaarden. Het programma heeft ook het Leids Onderzoekskolлекief (LOK) geadviseerd ten behoeve van het onderzoeksrapport: 'Wie bereikt de (Rijks)overheid niet?' en de visie op co-creatie is meegenomen in de bouwsteen 'Samenwerken met Burgers' binnen de ontwikkeling van workshops vanuit het netwerk voor Domein Overstijgende Samenwerkingen (DSV's) vanuit ZonMw.

- Het evenement 'De kracht van co-creatie' vormde de externe lancering van de vernieuwde visie van Pharos op duurzaam en inclusief samenwerken door middel van co-creatie. Deelnemers representeerden de belangrijkste stakeholders vanuit beleid, zorg, sociaal domein en onderzoek, met onder andere VWS, RIVM, ZonMw en een vertegenwoordiging van onze kerngroep Sleutelpersonen. Inspiratiesessies zoals een interactieve co-creatiesessie met ervaringsdeskundigen en de staatssecretaris van VWS en zijn team zijn gedeeld op de Pharos-website en LinkedIn-pagina. Ook zijn ervaringsverhalen en positieve voorbeelden gedeeld via de workshops en webinars genoemd in de vorige paragraaf. Zo deelden in het webinar voor gemeentes in Oost-Brabant ervaringsdeskundigen hun verhaal.
- Met het programma GezondIn hebben. adviesgesprekken en een webinar 'Samen actief aan de slag' plaatsgevonden voor de RIVM afdeling Gezond Leven en voor gemeentes. Op basis van de hulpvragen is er een start gemaakt met het inventariseren van goede voorbeelden van inclusieve co-creatie op wijkniveau. Ook is met het programma Kansrijke Start een verkenning gedaan naar het inbedden van kennis op co-creatie in het vervolgtraject van de leerkring op samenwerken voor de Kansrijke Start coalities en is er een start gemaakt om de kennis op co-creatie in te bedden in de scholing van de eerste 10 GGD-professionals die zijn gestart met de Wijkaanpak Gezond en Rookvrij.

4. Een levendig netwerk rond doelgroepen en ervaringsdeskundigen

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2022 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- Het bestaande netwerk van sleutelpersonen is in 2022 versterkt door onder meer het organiseren van intervisiebijeenkomsten en een landelijk event waarin sleutelpersonen elkaar konden ontmoeten, ervaringen konden uitwisselen en van elkaar leren. Ook hebben we in samenwerking met de Zorgverzekeringslijn een online training georganiseerd over de zorgverzekering voor statushouders en arbeidsmigranten. Sleutelpersonen geven vaak voorlichting over de zorgverzekering en signaleren dat steeds meer mensen die zij spreken hun zorgverzekeringspremie niet kunnen betalen. In de training is hier informatie over gegeven en casuïstiek besproken. Pharos is doorlopend bereikbaar voor vragen en advies aan sleutelpersonen, per mail en via een besloten appgroep. Via deze kanalen wordt ook relevante informatie gedeeld. Zo is er wekelijks contact met sleutelpersonen. In twee bijeenkomsten met 10-15 sleutelpersonen die regelmatig met Pharos werken, is in co-creatie hun visie opgehaald voor gelijkwaardig samenwerken met Pharos en andere organisaties.
- In 2022 is met een scherpe blik gekeken naar de inhoud van de basistraining voor sleutelpersonen op het gebied van gezondheid. De inhoud is aangepast, zodat deze niet alleen toepasbaar is voor statushouders, maar ook voor andere migrantengroepen. Zo is bijvoorbeeld een module over infectieziekten ontwikkeld, relevant voor sleutelpersonen die werken met asielzoekers en arbeidsmigranten. Door de oorlog in Oekraïne ontstond ook de behoefte om sleutelpersonen met een Oekraïense achtergrond te trainen. We hebben een training-op-maat gemaakt voor deze doelgroep en uitgevoerd voor 11 Oekraïense deelnemers. Daarnaast is het netwerk uitgebreid door middel van betaalde trainingen.

7. Vitaal ouder worden voor iedereen

De ouderenzorg staat onder druk. De komende jaren zullen gekenmerkt worden door grote ontwikkelingen om een omslag te maken naar een toekomstbestendige organisatie van zorg en ondersteuning voor ouderen in Nederland. De politiek wordt gesteld voor lastige beleidskeuzes. Pharos levert kennis en vraagt bij deze transitie aandacht voor het terugdringen van sociaal-economische en etnische gezondheidsverschillen onder ouderen en voor het belang om inclusieve en integrale zorg en ondersteuning consistent centraal te stellen in alle beleidskeuzes omtrent dit complexe dossier.

In 2022 lag de focus van het programma Vitaal ouder worden voor iedereen op het verzamelen en delen van kennis over inclusieve ouderenzorg met beleidsmakers op landelijk en lokaal niveau. Door als landelijk expertisecentrum aan te sluiten op lokale vraagstukken droeg Pharos bij aan de kennis en het handelingsperspectief van beleidsmakers en professionals. Naast de aanpak op inclusieve ouderenzorg zette Pharos extra capaciteit in op het thema dementie. Pharos werkte met vele universiteiten en andere kennispartijen samen om een bijdrage te leveren aan de nationale dementiestrategie. In 2022 bevorderde Pharos zowel de aansluiting van de bestaande ketenaanpak dementie als van dementiepreventie op specifieke behoeftes en voorkeuren van ouderen in kwetsbare omstandigheden.

Concrete inzet

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2022 zijn conform plan behaald.

- In 2022 heeft Pharos inspanningen geleverd om actief aan te sluiten op besluitvormingsprocessen rond de zorg en ondersteuning aan ouderen. Dit werd onder andere concreet gemaakt door het webinar dat Pharos organiseerde op 22 november: Gezondheidsverschillen onder ouderen, bedoeld voor zowel rijks- als gemeentelijke ambtenaren. Hiervoor meldden 71 deelnemers zich aan. Daarnaast is er geregeld contact

geweest tussen Pharos en VWS, waaronder tijdens onze bijdrage aan een discussiebijeenkomst ('denksessie') met VWS-ambtenaren over de implementatie van de leidraad Cultuurspecifieke ouderenzorg op 5 oktober.

- Pharos heeft zich ingezet om haar kennisbasis rond het terugdringen van vermijdbare gezondheidsverschillen onder ouderen te verstevigen en te delen. Hiervoor zijn verschillende kennisdossiers ontwikkeld waarin de meest actuele literatuur en inzichten over deze onderwerpen op een rij zijn gezet. Er is gewerkt aan drie verschillende kennisdossiers:

- een kennisdossier over risicoreductie en preventie van dementie (waarvan één versie voor beleidsmakers en één voor professionals)
- een kennisdossier inclusieve dementiezorg
- een kennisdossier over de verschillende determinanten van gezondheidsverschillen bij ouderen

Deze kennisdossiers zullen in de loop van 2023 worden afgerond en via de Pharos website beschikbaar worden gemaakt.

- In 2022 werkte Pharos met lokale en regionale partners mee aan projecten rond de thema's '(preventie van) dementie', 'integrale samenwerking gericht op inclusieve ouderenzorg en - ondersteuning', 'implementatie van interventies in achterstandswijken' en 'mantelzorg'.

Het gaat hierbij om projecten zoals:

- Samen Ouder worden in Tiel
- Zelfstandig maar niet Alleen (ZMNA, gemeente Amsterdam, wooncorporatie)
- Samen geven we kleur (Bereiken en betrekken van vrijwilligers met een migratieachtergrond ten behoeve van mantelzorgondersteuning)
- In2werelden/ Gezond ouder worden in twee werelden (wonen, welzijn en zorg voor migrantenouderen in Overijssel)

De kennis die we lokaal ophaalden, verwerkten we in verschillende kennissessies voor casemanagers dementie (opleiding Gerion) en voor huisartsen en praktijkondersteuners. De ontwikkelde kennis dient de komende

jaren ook als voeding voor onze ondersteuning van de besluitvormingsprocessen en versterking van onze kennisbasis.

- Pharos heeft zich ook ingezet om op landelijk beleidsniveau het draagvlak voor inclusieve ouderenzorg te vergroten. Hiervoor hebben we in de tweede helft van 2022 verscheidene VWS-ambtenaren benaderd om hun kennisbehoeften op dit onderwerp in kaart te brengen. In opeenvolgende contacten is een rondetafelgesprek voorbereid. Dit resulteerde in het organiseren van een rondetafelbijeenkomst op 29 november 2022 voor VWS-ambtenaren getiteld 'Inclusieve aanpak om gezondheidsverschillen bij ouderen te verkleinen'. Acht ambtenaren van verschillende directies woonden de bijeenkomst bij, evenals vertegenwoordigers van Alzheimer Nederland en Pharos. De bijeenkomst beoogde kennis over deze gezondheidsverschillen te delen en de discussie over gewenste en haalbare oplossingsrichtingen te starten. Daarbij is gebruik gemaakt van de concept-kennisdossiers die dit jaar zijn ontwikkeld.
- Gedurende 2022 hield Pharos haar 'voeten in de klei' door deelname aan verschillende projecten. Deze ervaringen hebben onze kennis en expertise rond vitaal ouder worden versterkt en leidden tot verschillende producten en publicaties. Zo leverde het vierjarige project Taking Care of Caregivers veel kennis op over mantelzorgers met een migratieachtergrond, die we omzetten naar handelingsperspectieven voor professionals én mantelzorgers. Voor het afsluitende online webinar op 22 september meldden zich 241 deelnemers uit de praktijk van zorg en ondersteuning. Ook startten we in 2022 verschillende grote programma's binnen de ZonMw Dementiestrategie: SPREAD+, BIRD-NL, NDPI. Binnen deze consortia draagt Pharos bij aan de kwaliteit van het onderzoek op het gebied van inclusief onderzoek en aan de disseminatie en implementatie van de resulterende kennis en kennisproducten naar de praktijk van beleid en praktijk.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Rond het thema Vitaal ouder worden is Pharos een veelgevraagd spreker bij workshops en lezingen en delen wij onze kennis door deel te nemen aan klankbordgroepen en door het publiceren van artikelen.

Er is in 2022 vanuit het programma bijvoorbeeld bijgedragen aan:

- ZonMw programmacommissie Aanbod dagactiviteiten voor thuiswonende mensen met dementie
- Video's voor mantelzorgers over dementie, mantelzorg en professionele zorg
- Meertalige video's voor mantelzorgers over dementie en corona met gebruikstips (zie [Coronatijden.nl](https://www.coronatijden.nl))
- Beslischulp voor aanpassen van dementiezorg bij corona
- Webinar-opzet voor professionals over dementie en corona
- Handleiding voor tools Dementie en corona
- Begrijp je lichaam: dementie
- Podcasts voor professionals
- Casusbeschrijvingen voor professionals (interview)
- Online communicatietraining (Dialogue Trainer) voor opleidingen casemanagement en voor beroepspraktijk

Tevens leverden we een bijdrage aan de volgende artikelen:

- Prinzellner, Yvonne & Simon, Ali & Drachmann, Danielle & Münter, Lars & Bulsink, Vera & Smits, Carolien & Werner, Katharina & Fitzpatrick, Geraldine & Schwaninger, Isabel. (2022). "The support needs to be part of the system" -Designing Inclusive eHealth Applications for Older Adults with Low eHealth Literacy. 10.13140/RG.2.2.13017.19040.
- Bosma, C., Smits, C. [Behavioral changes in migrants with dementia](#). Z Gerontol Geriat 55, 281–286 (2022).
- Christie H, Hoevenaar-Blom M, Deckers K, Boxtel M van, Verschuren M, Smits C, Richard E, Köhler S. (2022) Risicoreductie en Primaire preventie van dementie. Kennissynthese van onderzoek en implementatie. Amersfoort/ Maastricht: Alzheimer Nederland, Alzheimer Centrum Limburg
- Hazelhof T en Smits C (2022) Focus op preventie Over risicofactoren voor dementie. Denkbeeld Vakblad over dementie, april, 34-37.
- Schravendijk M van, Christiani A, Smits C. (2022). [Liefde in coronatijd](#). Geron. Vol 24 (1).
- Van der Kaaij S, Visser G, Huis in het Veld J, Gobbens R, De Bruin, S, Smits C, Groen-Van de Ven L. (2022). Onbegrepen gedrag [Het bespreken van onbegrepen gedag bij mensen met dementie en een migratieachtergrond](#). Geron. Vol 24 (3).

8. Gezondheid & Migratie

Iedereen in Nederland moet gelijke kansen hebben op gezondheid, op het voorkomen van gezondheidsproblemen en op toegang tot de juiste zorg als er toch problemen zijn. Toch is dit voor mensen met een migratieachtergrond niet vanzelfsprekend. Daarom heeft Pharos in 2022 de 'body of knowledge' op het gebied van migratie en gezondheid in stand gehouden en ge-update met nieuwe kennis en handvatten om de zorg en begeleiding van migranten en vluchtelingen zo goed mogelijk vorm te geven. We hebben dit jaar veel kennis kunnen delen rond de gezondheid van arbeidsmigranten. We organiseerden een groot symposium rond dit thema en mochten onze zorgen rond de gezondheid van deze groep delen met de minister van SZW.

Ook is er veel aandacht besteed aan het thema cultuursensitief werken en discriminatie. We leven in toenemende mate in een diverse samenleving en dit betekent dat ook de zorggebruiker met een andere etnische achtergrond zich herkend en erkend moet voelen door de geboden zorg en ondersteuning. Hiervoor is cultuursensitief werken essentieel. In 2022 formuleerden we [onze visie op dit onderwerp](#), dat als input heeft kunnen dienen voor de beleidsnota Cultuursensitief werken van VWS.

1. Toegang tot en kwaliteit van zorg

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

Arbeidsmigranten

- In 2022 heeft Pharos bestaande informatie over de gezondheid en zorg voor nieuwkomers aangeleverd aan de door de Interdepartementale Projectgroep Arbeidsmigranten (IPA) beheerde website www.workinn.nl en inhoudelijk advies gegeven over hoe informatie over zorg en welzijn uit te breiden. Tevens zijn er twee laagdrempelige informatiematerialen, de infographic 'Ziek in Nederland' en de folder 'Als je stress hebt', vertaald in vier voor arbeidsmigranten relevante talen. Ook hebben we informatie over deze doelgroep verstrekt aan huisartsen middels de website huisarts-migrant.
- In april 2022 is ons rapport 'Zorg(en) voor arbeidsmigranten' verschenen. Het verschijnen van het rapport leidde tot veel media aandacht: diverse berichten in landelijke media, 2 radio-uitzendingen in april (Radio 1 en BNR), en optreden in Nieuwsuur op 12 april. Het rapport leidde ook tot een gesprek met minister Van Gennip van SZW op 28 september 2022. Ook presenteerde Pharos het rapport tijdens een symposium dat we voor 100 professionals organiseerden over de gezondheid van arbeidsmigranten, in samenwerking met Healthcare4internationals en Kenniscentrum Arbeidsmigranten, met diverse keynote speakers (waaronder Ahmed Marcouch) en 12 inhoudelijke workshops. Naar aanleiding van het symposium is in het najaar een rondetafelgesprek met IPA, SZW, zorgverzekeraars, zorgaanbieders en Kenniscentrum Arbeidsmigratie georganiseerd om elkaar te informeren en onderwerpen op zorg en welzijn te agenderen. Dit overleg wordt in 2023 gecontinueerd. Ook is een samenwerking opgestart rond dit thema met de VNG, waardoor we een workshop konden geven aan nieuw gestarte adviseurs van het Ondersteuningsprogramma Arbeidsmigranten. Tevens gaven we een inhoudelijke reactie bij de internetconsultatie over de [nieuwe wet rond certificering](#), vanuit het perspectief van gezondheid en organiseerden we een lunchsessie voor beleidsprofessionals van verschillende directies van VWS over de gezondheid en het welzijn van arbeidsmigranten.
- Pharos heeft zich ingezet om haar kennis ter beschikking te stellen aan organisaties die invloed hebben op de arbeidsomstandigheden van arbeidsmigranten zoals uitzendbureaus. Zo hebben we een presentatie gegeven aan leden van de klankbordgroep arbeidsmigranten van de NBBU en voerden we gedurende het jaar drie gesprekken met de ABU hoe zij als brancheorganisatie leden kunnen inspireren en ondersteunen om hun rol op gezondheid en welzijn te vervullen. Ook brachten we een werkbezoek aan uitzendbureau Human Flexibel Services en schreven we een artikel met de titel 'Zorg(en) voor arbeidsmigranten' in [Sociaal Bestek](#).

Leefstijl en migranten

- In 2022 hebben we, door middel van interviews en gesprekken met migrantenorganisaties, een kwalitatieve verkenning uitgevoerd of bestaande leefstijlinterventies voor het tegengaan van overgewicht gevonden en gebruikt worden door mensen met een migratieachtergrond. De resultaten van deze verkenning worden in 2023 gepubliceerd. Tevens zijn we lid geworden van het Partnerschap Overgewicht Nederland (PON) om hier onze kennis over overgewicht bij mensen met een migratieachtergrond te kunnen delen en ontwikkelden we een **infosheet** over overgewicht en obesitas bij kwetsbare groepen.
- De inspanningen die zijn ingezet op het thema roken bij migrantengroepen zijn voortgezet in samenwerking met het programma Rookvrij van PZ&O, waaronder het webinar over Roken en Migranten en het beantwoorden van vragen over cultuursensitieve stoppen met roken hulp. Tevens is in samenwerking met Jellinek verkend hoe interventies om alcoholmisbruik tegen te gaan kunnen worden aangepast ten behoeve van de doelgroep arbeidsmigranten. Dit initiatief wordt in 2023 voortgezet.

Kennisdeling migranten en gezondheid

- We hebben geïnvesteerd in het onderhouden van ons netwerk met migrantenorganisaties, onder meer door het organiseren van een netwerkbijeenkomst over GALA en SPUK, in samenwerking met GezondIn, voor 13 migrantenorganisaties. Hierdoor hebben zij kennis gekregen over de actuele ontwikkelingen, en gezamenlijk ideeën ontwikkeld over hun rol ten aanzien van de grotere inzet op preventie in gemeenten.
- In 2022 hebben bezoekers ruim 45.000 keer de site www.huisarts-migrant.nl bezocht op zoek naar informatie over specifieke aspecten van ziekten en behandelingen bij migrantenpatiënten en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden. We vernieuwden de site met actuele onderwerpen waaronder informatie over discriminatie in de zorg en de gezondheid van arbeidsmigranten.

Ongedocumenteerden

Pharos heeft haar kennis op het gebied van ongedocumenteerden breed gedeeld, onder meer tijdens een reflectiesessie met experts in het kader van de eindevaluatie van de Landelijke vreemdelingen-voorziening en door

deelname aan het panel tijdens een expert meeting van Dokters van de Wereld over GGZ voor ongedocumenteerde migranten. Pharos faciliteert daarnaast de netwerkorganisatie Lampion. Lampion heeft haar eigen website en beantwoordt vragen over zorg aan ongedocumenteerden. In 2022 zijn er 20 vragen beantwoord. Er kwamen 3.499 bezoekers op de Lampion website.

In 2022 heeft een herijking plaatsgevonden van doel en werkwijze van Lampion. Dit leidde er toe dat Dokters van de Wereld vanaf 2023 het secretariaat van Lampion zal overnemen. Dit netwerk is van grote waarde gebleken, want naast het reguliere Lampion overleg is er een extra overleg gestart naar aanleiding van twee actuele ontwikkelingen: de komst van vluchtelingen uit Oekraïne, en de problemen in de asielopvang, resulterend in (crisis)noodopvang. Ook de ministeries J&V en VWS nemen hieraan deel.

2. Participatie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

Inburgering

- In 2022 is Pharos doorggegaan met het agenderen van gezondheid bij inburgering. Zo deelden we meerdere malen signalen rond gezondheid en welzijn van inburgeraars en de behoeften van gemeenten rond dit thema tijdens het Breed Overleg onder leiding van SZW en namen we deel aan de ketenconferentie Inburgering. Tevens hebben we een bijdrage geleverd aan het actualiseren van de inburgeringseindtermen van CITO en maakten we een update van de handreiking inburgering en gezondheid, en deelden dit breed.
- Om goed aangesloten te blijven op de ontwikkelingen rond de uitvoering is in een 'rondje gemeenten' onder 10 gemeenten opgehaald wat er speelt in gemeenten rond gezondheid en welzijn. Aan de hand hiervan organiseerden we een expertmeeting met 12 experts van kennis- en koepelorganisaties om de door Pharos opgehaalde signalen te toetsen en aan te vullen. Ook organiseerden we een workshop over gezondheid en inburgering tijdens de Divosa Terugkomdag voor gemeenten en is de training voor klantmanagers doorontwikkeld en uitgevoerd.

- Ook agendeerden we het belang van gezondheid bij uitvoerende ketenpartners als taalscholen en werkgevers. Zo organiseerden we een webinar voor 30 NT2 docenten en taalcoaches en schreven een artikel in Tijdschrift LES en gaven een workshop voor medewerkers van bibliotheken in Brabant en Limburg. Ook hebben we een training gegeven aan teamleden van Refugee Talent Hub zodat zij in hun adviesrol richting werkgevers beter advies kunnen geven over gezondheid van statushouders op het werk.

Kwetsbare groepen binnen sociaal domein

- Vanwege de actuele ontwikkelingen rond GALA en SPUK in gemeenten, is er voor gekozen om te focussen op het in beeld brengen van de ontwikkelingen rond preventie in gemeenten, en de vraag in hoeverre bewoners met een migratieachtergrond al hierin worden meegenomen. Dit heeft geresulteerd in het Visiedocument Migranten en Preventie, een intern kennisdocument dat in 2023 benut kan worden voor het verder brengen van de 'inclusieve SPUK'.
- Ter ondersteuning van het visiedocument migranten en preventie is er deskresearch gedaan naar actuele onderzoeken naar wijkteams en in hoeverre zij statushouders bereiken en ondersteunen. Tevens is er ervaringskennis opgehaald tijdens een focusgroep met sleutelpersonen over het thema preventie en wijkteams wat als waardevolle input heeft gediend voor de visie.

3. Inclusie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

(Ervaren) discriminatie en sociale uitsluiting

- De publicatie Discriminatie en Gezondheid, en de bijbehorende ervaringsverhalen, hebben tot veel aandacht voor dit thema geleid. De bevindingen zijn gedurende het jaar zowel fysiek als digitaal breed gedeeld, waaronder tijdens een door Pharos georganiseerd webinar over Discriminatie in de zorg dat meer dan 500 keer is bekeken. De Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme (NCDR) en diverse ervaringsdeskundigen hebben hieraan een bijdrage geleverd. Tevens zijn er interviews geplaatst in het vakblad van

de Landelijke Cliëntenraad (LCR) en het tijdschrift van V&VN en agendeerden we het thema bij Pointer op Radio1 en bij Late Night Talks (een live uitgezonden programma op YouTube). Om professionals handelingsperspectieven te kunnen bieden, is er een inspiratiekaart ontwikkeld om discriminatie en racisme bespreekbaar te maken en tegen te gaan op hun werkplek. De inspiratiekaart is opgebouwd uit concrete stappen, mijlpalen en bestaande goede voorbeelden.

- Gedurende 2022 hebben we constant gebouwd aan een alliantie rond discriminatie in de zorg. We hebben 6 bijeenkomsten georganiseerd met kennispartners zoals KIS, Vilans Anne Stichting en wetenschappers in steeds wisselende samenstellingen en in een later stadium zijn ook medewerkers van de NCDR en VWS aangesloten. De uitwisseling heeft geresulteerd in een gezamenlijk visiedocument dat aan de NCDR en VWS is gepresenteerd. Dit heeft geleid tot een prominente plek van het thema zorg in het 1e actieplan van de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme. Ook hebben de alliantiepartners, inclusief het UMCU, een gezamenlijk symposium georganiseerd met de naam 'Kleurrijke zorg, onze zorg' waar ruim 80 (zorg)professionals aan deelnamen en waar Pharos de keynote speech heeft geleverd. Ook dacht Pharos mee met de ontwikkeling van de VWS-brede aanpak Discriminatie en gelijke kansen en hebben we input geleverd in overleg met de werkgroepleden en afzonderlijke directies (onder andere een presentatie bij MEVA) en met de ambtelijke top.
- In samenwerking met het programma GezondIn hebben we ons hard gemaakt om het thema gezondheid en discriminatie ook binnen gemeenten te agenderen. Zo spraken we tijdens een symposium van de gemeente Amsterdam over discriminatie in het Amsterdamse zorgdomein. Tevens hebben we interviews gehouden in vier gemeenten (met gemeenteambtenaren, onderzoekers & medewerkers van antidiscriminatie bureaus) over diversiteit en inclusie, wat heeft geleid tot een versterking van onze kennisbasis.
- Er is een verkenning uitgevoerd naar uitsluiting op grond van sociale klasse, op basis van (grijze) literatuur, opiniestukken, focusgesprekken met experts, wetenschappers en de mensen om wie het gaat via het Pharos-

panel en gesprekken op Diversity Day. Deze interne verkenning biedt een fundamentele onderbouwing voor een organisatie-brede aanpak op dit thema in 2023.

Cultuursensitiviteit

- Om het actuele denken rond diversiteit en inclusie in kaart te brengen heeft Pharos een intern visiedocument op Cultuursensitief werken opgesteld. Dit visiedocument is gebaseerd op deskresearch, interviews met 3 externe experts en 5 collega's. Op basis van dit document is een infographic ontwikkeld met uitleg over wat cultuursensitief werken is, wat dat van een (zorg)professional vraagt en hoe het begrip cultuursensitief werken zich verhoudt tot persoonsgerichte zorg en intersectionaliteit. Het visiedocument en de infographic zijn in december 2022 gedeeld met het ministerie van VWS gedeeld ten behoeve van het opstellen van de beleidsnota Cultuursensitieve Zorg.

Het visiedocument is breed gedeeld binnen Pharos en door de medewerkers omarmd. De inhoud biedt nu de basis van scholingen die Pharos geeft rond dit thema.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Rond het thema gezondheid migranten bestaat een permanente stroom van vragen van diverse aard. Er is in 2022 vanuit het programma bijvoorbeeld bijgedragen aan:

- Voorlichtingsmateriaal over mondzorg
- Vragen vanuit gemeenten over inburgeraars met psychische klachten en het gebruik van Protect
- Vragen van GGD/Welzijnsorganisaties over leefstijl (voeding, beweging)
- Vragen van zorgverleners over eenvoudige en vertaalde materialen, Gezondinnederland en cultuursensitief werken
- Zitting in de adviesraad van het project 'psychosociale ondersteuning statushouders' van Arq

9. Vrouwelijke Genitale Verminking - focal point

Nederland wordt steeds diverser. En dat betekent dat zorgverleners te maken krijgen met migratie gerelateerde gezondheidskwesties als meisjesbesnijdenis. Zo zijn in Nederland bijna 41.000 vrouwen besneden en lopen 4.200 meisjes het risico om de komende 20 jaar te worden besneden. Dit is gebleken uit het prevalentie-onderzoek dat Pharos in 2019 publiceerde en waar dr. Ramin Kawous in 2022 op promoveerde. Deze cijfers worden momenteel in Nederland als uitgangspunt gebruikt voor beleid en verder onderzoek naar VGV. Maar zijn onderzoek laat ook zien hoe meisjesbesnijdenis vaak nog een blinde vlek is voor sommige zorgverleners. Door de promotie, en bijbehorende media uitingen, is dit onderwerp in 2022 breed onder de aandacht gebracht.

De uitkomsten van het promotieonderzoek onderstreepden het belang van het bespreekbaar maken van VGV door zorgverleners zoals de huisarts. Daarom heeft Pharos zich in 2022 weer vol ingezet op het ontwikkelen van een werkwijze om dit gevoelige thema ter sprake te brengen. De werkwijze is onderzocht en ontwikkeld met additionele financiering van ZonMw en via het Pharos focal point wordt de kennis verder verspreid, onder meer door het organiseren van een succesvol webinar voor professionals. Ook heeft Pharos zich weer vol ingezet voor de andere basistaken van het focal point VGV op het gebied van preventie, zorg en kennis en heeft de resultaten zoals deze waren beschreven in het jaarplan weten te behalen.

1. Preventie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

- Om landelijke voortrekkers en coördinatoren van regionaal VGV preventiebeleid te informeren en onderlinge uitwisseling te stimuleren heeft Pharos in 2022 twee maal het landelijk overleg preventie VGV georganiseerd. Het eerste overleg vond plaats in april en het tweede overleg in november 2022.

Hierbij waren vertegenwoordigers van verschillende organisaties aanwezig zoals FSAN, GGD GHOR en Veilig Thuis.

- Pharos streeft er naar dat alle GGD'en van het hele land vertegenwoordigd zijn in het preventie overleg. Om deze reden is er een overzicht gemaakt van de GGD'en die nog niet vertegenwoordigd zijn. Op basis hiervan zijn GGD'en actief benaderd en heeft bijvoorbeeld GGD Hart voor Brabant besloten om ook structureel aan dit overleg deel te gaan nemen.
- Pharos heeft voorbereidingen getroffen om een kennisbijeenkomst te organiseren voor aandachtsfunctionarissen kindermishandeling in november. Echter, doordat er te weinig aanmeldingen waren is besloten deze bijeenkomst uit te stellen naar 2023. We merken dat mensen na de corona periode minder makkelijk afkomen op fysieke bijeenkomsten. In 2023 peilen we wat dit betekent voor toekomstige bijeenkomsten. In plaats van de fysieke bijeenkomst hebben we ingezet op een extra webinar (zie ook verderop). Deze was toegankelijk voor alle mensen die in VGV geïnteresseerd zijn maar is ook vooral veel bezocht door aandachtsfunctionarissen.
- In 2022 hebben we in kaart gebracht welke informatie er beschikbaar is omtrent overdracht en privacyaspecten in het kader van de meldcode kindermishandeling. Deze informatie wordt in begrijpelijke taal op onze website geplaatst in de vorm van een Q&A.
- Zowel in aanloop tot de zomervakantie als tot de kerstvakantie zijn alle JGZ organisaties in Nederland aangeschreven met materialen waarmee zij VGV onder de aandacht kunnen brengen bij scholen. Deze actie is afgestemd met VWS.
- In mei organiseerden we in samenwerking met FSAN een bijscholing voor alle sleutelpersonen over werken met het werkboek sleutelpersonen VGV. Op het gebied van voorlichtingsmaterialen is input opgehaald voor

een update van de vouwfolder. Deze is ge-update en aangepast met de laatste feiten en cijfers.

- Pharos heeft het aantal vrouwelijke inwoners uit de VGV-prevalente landen per regio in kaart gebracht en deze aangeboden aan de GGD'en aangesloten bij het landelijk overleg preventie VGV. De betreffende GGD'en gebruiken deze informatie om hun preventie- en zorgactiviteiten in te richten.

2. Zorg

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

- Door samenwerking met het programma Persoonsgerichte Zorg & Ondersteuning is het gelukt om informatie over preventie en zorg van VGV breed te delen. Zo is er bijvoorbeeld informatie over VGV opgenomen in de NHG richtlijnen over zwangerschap.
- **[Thuisarts.nl](https://www.thuisarts.nl)** is een veel bezochte website voor patiënten om informatie te vinden over medische klachten en waar ook vaak door zorgprofessionals naar wordt verwezen. Pharos heeft er in 2022 op ingezet om informatie over VGV op thuisarts te krijgen. Het gesprek hierover loopt, maar neemt meer tijd in beslag dan gehoopt.
- Het landelijk (na)zorgoverleg bestaat om regionale en landelijke zorgaanbieders op het gebied van VGV te informeren en onderlinge uitwisseling te stimuleren. Pharos heeft het afgelopen jaar kennis gedeeld tijdens dit overleg. De regie voor de organisatie van dit overleg is terug overgedragen aan GGD GHOR.
- Gedurende 2022 zijn er vier webinars georganiseerd over verschillende onderwerpen die relevant zijn voor de zorg en preventie van VGV. Het eerste webinar behandelde het thema seksualiteit en VGV. Tijdens het tweede webinar stond het bespreekbaar maken van VGV centraal. In het derde webinar stond in het teken van de inzet en de rol van sleutelpersonen VGV. Het laatste webinar werd georganiseerd in samenwerking met het project schadelijke praktijken en ging over het

samenwerken met jongeren om VGV tegen te gaan. De webinars hebben een groot bereik. Meestal nemen zo'n honderd deelnemers live mee en de webinars zijn gemiddeld 250 keer teruggekeken op YouTube.

3. Kennis

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

- Pharos heeft geactualiseerde kennis uit binnen- en buitenland beschikbaar gesteld via de Pharos website en nieuwsbrief VGV. Gedurende 2022 is alle informatie over VGV op de Pharos-website geüpdatet met de nieuwste feiten en cijfers. Tevens zijn er vier nieuwsbrieven uitgebracht en is casuïstiek verzameld en verwerkt tot praktisch informatiemateriaal voor de scholing van aandachtsfunctionarissen VGV. Een van de hoogtepunten van 2022 was de promotie van teamlid dr. Ramin Kawous op het onderwerp: Female Genital Mutilation/Cutting in The Netherlands aan de Erasmus Universiteit. In het kader van deze promotie heeft er een uitgebreid **[artikel over VGV in dagblad Trouw](#)** gestaan.
- Pharos is zeer actief betrokken zijn bij de organisatie van Zero Tolerance Day 2022 die werd georganiseerd door FSAN in Groningen. Dit jaar draaide ZTD om "(In) visible, zichtbaar door samenwerking". Aan de hand van verschillende sprekers, presentaties en workshops werd aandacht besteed aan de aanpak van VGV in Noord-Nederland en het belang van samenwerking tussen verschillende instanties om VGV zichtbaar te houden. Tevens zijn de voorbereidingen van ZTD 2023 al uitgebreid begonnen omdat Pharos dan kartrekker zal zijn en het een jubileumeditie betreft.
- Pharos heeft geïnvesteerd in de bekendheid en het blijvend up to date houden van de e-learning VGV voor JGZ professionals, ook is er opnieuw accreditatie aangevraagd.
- Pharos heeft bijgedragen aan internationale kennisuitwisseling rond het thema VGV. Zo zijn we fysiek aanwezig geweest bij een bijeenkomst van End FGM in Brussel. Ook hebben we input gegeven vanuit

de Nederlandse context aan het netwerk, zoals onder meer aan het rapport over Racisme, aan het UNSG Progress Report on FGM elimination en aan het strategisch plan 2023-2027. Ook namen we deel aan themawerkgroepen en hebben we input gegeven voor de END FGM internationale nieuwsbrief.

- Pharos heeft ministeries en andere beleidsmakers in Nederland van actuele informatie voorzien over VGV. Zo heeft Pharos met VWS meegedacht over de opvolging van het AEF rapport: Signaleren en Melden van VGV. Tevens heeft Pharos meegedacht over het richtlijnvoorstel van de Europese Commissie ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Ook is er input gegeven op de rapportage 'Brede blik op slachtofferschap.' Dit onderzoek is uitgevoerd door de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld. Tot slot zijn adviespuntvragen beantwoord over complexe casuïstiek door het land heen.

10. Extra inzet in 2022 op actuele thema's

Naast de in de eerdere hoofdstukken toegelichte inzet op meerjarige kennisprogramma's, is in het verlengde van de toegenomen vraag naar de kennis en ondersteuning van Pharos, in 2022 extra capaciteit vrijgemaakt voor een drietal actuele thema's: het topsectorenbeleid, de toegenomen aandacht voor tweedeling, preventie & SEGV en de herstelfase na corona. Op deze thema's is veel in beweging en is het van waarde als Pharos deze vraagstukken en ontwikkelingen voorziet van haar kennis en ondersteuning. Hiermee draagt Pharos steeds impactvoller bij aan het verbeteren van kwaliteit en toegang tot zorg van de meest kwetsbaren, de houdbaarheid van de zorg, verkleinen van de druk op de zorg en het opbouwen van een effectieve preventie-infrastructuur. Onderstaand lichten we onze extra inzet op deze drie thema's nader toe.

1. Activiteiten in het kader van het topsectorenbeleid

Pharos is vanaf het begin van het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid (MTIB) in 2019 nauw betrokken geweest bij de ontwikkelingen rondom het maatschappelijk thema Gezondheid & Zorg en sinds 2021 ook voorzitter van het centrale missieteam. In 2022 ontvingen wij voor onze inzet aanvullende subsidiegelden vanuit VWS.

De centrale missie beoogt om onderzoek en innovatieontwikkeling binnen het maatschappelijk thema Gezondheid & Zorg nadrukkelijk te verbinden met de maatschappelijke doelstelling om de gemiddelde levensverwachting van inwoners van Nederland met vijf jaar te verlengen en daarbij sociaaleconomische gezondheidsverschillen terug te dringen met 30% voor 2040. In dit kader treedt het centrale missieteam op als ambassadeur, door kennis van het veld in te brengen en inhoudelijk advies te verlenen aan alle partners die zich aan deze missie en het gerelateerde Kennis- en Innovatie Convenant (KIC) gecommitteerd hebben. Pharos heeft hierbij als belangrijkste insteek dat beschikbare kennis en

expertise op het terugdringen van gezondheidsverschillen laagdrempelig en toegankelijk is voor alle KIC-partners.

Het centrale missieteam is een enthousiast en gedreven consortium met vertegenwoordigers van burgerinitiatieven, bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden dat tweemaandelijks bijeenkomt. In 2022 voerden we verdiepende gesprekken over de centrale missie en hoe het MTIB toegerust en ingericht dient te worden zodat het beleid en de financieringsinstrumenten van de KIC-partners maximaal bijdragen aan het terugdringen van sociaaleconomische gezondheidsverschillen. We richten ons daarbij op vijf thema's:

1. Passende onderzoeks- en innovatiefinanciering om gezondheidsverschillen te verkleinen
2. Kennis vergroten onder (potentiële) aanvragers van onderzoeks- en innovatiefinanciering
3. Het belang van monitoring en differentiëren
4. Aandacht voor transparante en inclusieve governance
5. De rol van de Rijksoverheid en kansen voor domeinoverstijgende samenwerking

In het kader van passende onderzoeks- en innovatiefinanciering heeft het centrale missieteam, op initiatief van Pharos, in 2022 een advies opgesteld voor de subsidie-regeling rondom de zogeheten 'Illustratieprojecten'. Illustratieprojecten zijn sociale innovatieprojecten, die specifiek illustreren en demonstreren hoe de centrale missie kan worden gerealiseerd. Illustratieprojecten worden samen met de mensen om wie het gaat opgezet in de leefomgeving van deze mensen, gericht op het verbeteren van de gezondheid, het meedoen in de samenleving en ertoe doen van mensen met een lagere sociaaleconomische status. In reactie op het advies is een Werkgroep Illustratieprojecten opgericht met Pharos en enkele leden van het Kernteam.

Pharos gelooft dat het vergroten van kennis onder aanvragers van onderzoeks- en innovatiefinanciering een grote bijdrage kan leveren aan het dichterbij brengen van het centrale missiedoel. In 2021 heeft Pharos daarom

aangestuurd op het opnemen van *Key Principles for Reducing Health Inequalities* in het aanvraagformulier van de Match Call PPS-toeslag, zodat aanvragers hun voorstel aan deze principes moeten toetsen. In 2022 waren er twee aanvraagronde voor deze financiering. Op basis van de geleerde lessen zijn voorbereidingen getroffen voor de aanvraagronde van 2023. Zo zijn de principes nu ook opgenomen in het beoordelingsformulier en is Pharos uitgenodigd voor een actieve rol in de beoordeling van aanvragen. Ook het oorspronkelijk voorstel uit 2021 om een leeromgeving met trainingsmodules te ontwikkelen ter ondersteuning van subsidieaanvragen (rondom thema's als inclusief onderzoek, co-creatie en differentiëren in monitoring & evaluatie) wordt in 2023 opnieuw in overweging genomen.

Met het oog op monitoring en differentiëren formuleerde het centrale missieteam feedback en advies voor de **Monitor missies Gezondheid en Zorg**, die door RIVM ontwikkeld is om de voortgang op de centrale missie en de vier deelmissies te monitoren. Op dit moment wordt alleen gedifferentieerd naar opleiding en inkomen voor de Centrale Missie. Differentiatie is cruciaal om te monitoren of voortgang op de vier deelmissies voor alle groepen in de samenleving gelijk opgaat, zodat er geen groepen achterblijven waardoor de verschillen groter worden.

In relatie tot het vierde en vijfde thema voerde Pharos vele gesprekken met Health-Holland, VWS, de voorzitters van de vier deelmissies en andere betrokken partijen zoals de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving en het Rathenau Instituut. Op deze wijze probeert Pharos als kritische vriend en ondersteuner kennis uit te wisselen en in te brengen rond de verdere invulling van de centrale missie rond gezondheidsverschillen. Daarnaast zijn we als kennispartner betrokken bij verschillende projecten, werkgroepen en fieldlabs.

Alle observaties en geleerde lessen hebben we eind 2022 in samenwerking met het centrale missieteam verzameld en opgeschreven in een call to action. In 2023 zal de Kennis- en Innovatieagenda en het bijbehorende convenant worden herzien en vernieuwd voor de periode 2024-2027. Samengevat is het doel van onze call to action om waardevolle aanknopingspunten te bieden voor de

gesprekken in de aanloop naar de KIA 2024-2027 en te reflecteren op de vraag "Hoe kunnen we maatschappelijke en economische doelstellingen meer samenbrengen?". Op deze basis werken we in 2023 verder aan een stevige positionering van de centrale missie door het ontwikkelen en verankeren van passende handelingsperspectieven in de inrichting van het MTIB.

2. Herstelfase na corona

In 2022 is er nog lange tijd een onzekere situatie geweest rondom corona. Enerzijds was er nog de angst dat het coronavirus weer de samenleving zou platleggen en waren er nog verschillende campagnes gericht op het verhogen van de vaccinatiegraad. Anderzijds was men bezig om de impact van corona op verschillende groepen in kaart te brengen en na te denken over strategieën om de kwetsbare groepen in de samenleving beter te beschermen tegen eventuele toekomstige pandemieën en andere gebeurtenissen waaraan zij blootgesteld worden. Het was in 2022 onze doelstelling om bij deze uitdagingen een belangrijke bijdrage te leveren door professionals en burgers te blijven voorzien van toegankelijke en begrijpelijke informatie over corona en vaccinatie, onze kennis en expertise actief te delen met partijen die zich bezighouden met de herstelfase na corona en ook door kleinschalig onderzoek te doen bij mensen die niet bereikt worden bij regulier onderzoek over hun ervaringen en belevingen.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2022 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- We zijn continu doorggegaan met het bijwerken van de veel bezochte informatie over het coronavirus en de meest gestelde vragen over vaccinatie in 13 talen. In 2022 zijn de verschillende pagina's ruim 115.000 keer bezocht waarvan 100.000 unieke bezoekers.
- Daarnaast hebben we op basis van verschillende onderzoeken en signalen die wij kregen een nieuwe informatiekaart ontwikkeld die specifiek ingaat op mogelijke vragen en twijfels die mensen kunnen hebben rondom vaccinatie.

Patricia Heijdenrijk
directrice Pharos

- We hebben regelmatig informele kennissessies gehouden met partijen als Lezen & Schrijven, verschillende GGD'en, Stichting Inclusia, Steffie en het communicatieteam van VWS dat zich bezighield met corona over nieuwe inzichten, werkzame elementen en mogelijke samenwerkingsvormen. Daarnaast hebben wij onze kennis en expertise meerdere keren gedeeld in landelijke media.
- Om diepe inzichten op te halen over de verschillende ideeën en motivaties van mensen hebben we een uitgebreid kwalitatief onderzoek opgezet onder 20 mensen met verschillende etnische achtergronden. Het belangrijkste inzicht daarbij was dat mensen veel wantrouwen hadden richting de rol van 'het systeem' in de coronacrisis. Nepnieuws lag vaak ten grondslag aan deze overtuigingen. We hebben dit rapport gedeeld met VWS en een aantal GGD'en, zodat dit gebruikt kan worden bij afwegingen die worden gemaakt rondom communicatiemiddelen.

3. Activiteiten in het kader van tweedeling en gezondheidsverschillen op de agenda

De aanpak van gezondheidsverschillen en de inzet op de gezondheid (preventie) van kwetsbare groepen stond in 2022 meer op de agenda dan ooit tevoren. Het maatschappelijke thema kwam veel terug in beleidsbrieven, contourennota's, het verkiezingsprogramma en de rapportages van de informateur en in adviezen van adviesorganen. De toegenomen aandacht heeft in 2022 dan

ook geleid tot een toenemende aandacht voor en aanpak van gezondheidsachterstanden. Dit heeft Pharos in 2022 steviger geïmplementeerd als kennispartner en we hebben hiermee meer impact kunnen maken ten aanzien van belangrijke uitdagingen waar de zorg (en het breder sociaal domein) voor staan.

Pharos wordt (ondersteund en geïmplementeerd door VWS) steeds meer gezien als een stevige, betrouwbare en waardevolle speler bij de ontwikkelingen en transities in zorg en sociaal domein, zowel landelijk als regionaal. Hierbij borgen we dat bij de grote keuzes en beslissingen ook de impact op de gezondheid van kwetsbare groepen en gezondheidsverschillen wordt meegewogen. In 2022 was er daarnaast een toegenomen aandacht en behoefte aan wetenschappelijk onderzoek op het thema van de gezondheidsverschillen. Pharos is in 2022 veelvuldig geconsulteerd en/of betrokken, om te zorgen dat onderzoek ook de meest kwetsbare groepen bereikt (inclusief onderzoek) en kennis slim en breed wordt verspreid en geïmplementeerd.

Voor bovengenoemde toegenomen inzet vanuit Pharos heeft het ministerie van VWS in de instellingssubsidie additionele middelen beschikbaar gesteld, om aan deze toegenomen kennis- en ondersteuningsbehoefte te voldoen. In deze verantwoording wordt een beeld geschetst hoe deze additionele middelen in 2022 zijn ingezet.

Sinds het uitbreken van de oorlog in Oekraïne begin 2022 zijn er meer dan 70.000 vluchtelingen in Nederland opgevangen. Zij vallen onder andere regelgeving en opvang dan andere vluchtelingen, wat betekent dat ook wat betreft zorg andere issues spelen. In 2022 heeft Pharos daarop ingesprongen door bestaande kennis over de gezondheid van vluchtelingen te delen, en nieuwe kennis te verzamelen over de situatie van de Oekraïners. Zo hebben we in 2022 ingezet op:

- Beantwoording van actuele vragen, en er is snel een infosheet ontwikkeld met feiten en cijfers over Oekraïense vluchtelingen en zaken waar je als zorgprofessional op moet letten. Ook is er een webpagina opgesteld met de belangrijkste punten van aandacht bij de eerste opvang van Oekraïense vluchtelingen.

- Pharos deed een verkenning naar de gezondheid van en kwaliteit van zorg voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland en beschreef bevindingen en aanbevelingen in het rapport: In goede handen? Zorg voor Oekraïense vluchtelingen.
- Vanuit het reguliere Lampion overleg werd een extra overleg met dezelfde landelijke stakeholders opgezet om signalen en acties te bespreken op landelijk niveau rond de opvang van Oekraïners (en de crisisnoodopvang). Pharos is voorzitter van dit overleg.
- Vanwege de vele vragen naar voorlichtingsmateriaal in het Oekraïens over zorg in Nederland ontwikkelden we een infographic over de eerstelijns zorg. Ook andere bestaande materialen werden vertaald in het Oekraïens en Russisch, zoals de folder over psychische klachten.
- Deelname aan verschillende landelijke overleggen met ketenpartners (onder leiding van VWS en J&V, en een van Ngo's onder leiding van VWN) waar we signalen rond gezondheid en zorg delen en kennis inbrengen.
- We hebben meegewerkt aan de website www.refugeehelp.nl die door Vluchtelingenwerk Nederland voor Oekraïners is gebouwd, door content aan te leveren over gezondheid en zorg.
- We leverden input voor het vormen van een lange-termijnvisie voor Oekraïners, onder andere in twee gesprekken met de Adviesraad Migratie.
- Een training voor professionals en vrijwilligers over zorg voor Oekraïners is ontwikkeld en uitgevoerd.
- We gaven een workshop over psychosociale hulpverlening voor Oekraïners tijdens de Kenniskring PSH voor RIVM en ARQ.

Pharos heeft zich in het afgelopen jaar ingezet om te zorgen dat er bij beleidsontwikkelingen en systeemkeuzes specifiek aandacht is voor groepen met het grootste gezondheidspotentieel. Mede als gevolg van Pharos' betrokkenheid in landelijke overlegorganen is in recent gepubliceerde VWS-akkoorden, zoals het Integraal Zorgakkoord (IZA), Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO), het terugdringen van gezondheidsverschillen een belangrijke prioriteit.

Ook door andere landelijke partijen is Pharos in 2022 in toenemende mate geconsulteerd en/of betrokken. In 2021 deden we een gezamenlijke onderzoek met

het Zorginstituut Nederland (ZIN) naar de relatie tussen de primaire verantwoordelijkheden van het ZIN en de kritische succesfactoren om kansengelijkheid (equity) op te nemen in besluitvormingsprocessen gericht op het vergroten van de positieve impact op gezondheidsverschillen. Ter ondersteuning hieraan is in 2022 een kennisbijeenkomst verzorgd over SEGV en zijn daarna gesprekken gevoerd met medewerkers van het Zorginstituut over de betekenis van die kennis voor hun advisering en besluitvorming. In navolging van dit onderzoek verscheen in mei 2022 een specifieke equity checklist voor het ZIN die richting geeft aan het werken aan kansengelijkheid. Op basis van deze checklist zijn we ook met andere relevante systeempartijen in gesprek gegaan om te verkennen hoe equity principes opgenomen kunnen worden in relevante beleidsontwikkelingen en binnen de bedrijfsvoering van deze partijen. Gedurende het jaar hebben we input verzameld en gebundeld voor een Diner Pensant met stakeholders dat begin 2023 is georganiseerd.

Pharos maakt onderdeel uit van het lerend netwerk van landelijke partijen rondom de ontwikkeling van domeinoverstijgende samenwerkingsverbanden (DSV's), geïnitieerd door VWS (Juiste Zorg op de Juiste Plek) en ZonMw. Als centrale bouwstenen voor deze DSV's zijn onder andere 'differentiëren op doelgroepen' en 'samenwerken met burgers' geïdentificeerd, waaromheen Pharos met partners een leeromgeving realiseert als onderdeel van de nieuwe aanvraagprocedure voor DSV's (verwacht in zomer 2023).

Pharos is ook lid van de landelijke begeleidingscommissie Monitoring van het Nationaal Preventieakkoord en neemt deel aan een landelijke werkgroep over bestaanszekerheid, geïnitieerd door de ministeries van VWS en SZW.

In samenwerking met de Raad voor Volksgezondheid & Samenwerking bundelden we de krachten van adviesraden en kennisorganisaties rondom het versterken van interdepartementale beleidsontwikkeling voor het terugdringen van SEGV. Ook in de ontwikkeling van het aanstaande advies van de Sociaal-Economische Raad rondom gezondheidsverschillen verkleinen wordt Pharos actief betrokken. Zo verspreiden en valoriseren we ook

op landelijk beleidsniveau de kennisbasis van Pharos en borgen we dat het beleid en de inzet nu en in de toekomst zo inclusief mogelijk zijn.

En tot slot hebben we deelgenomen aan de Initiatiefgroep Preventie met publieke en private partijen en de daarbij horende werkgroepen. De initiatiefgroep richt zich op het positioneren van preventie in het sociaal en medisch domein door middel van (ongevraagde) advisering aan het ministerie. Tevens heeft Pharos de voorzittersrol vervuld van de werkgroep kennisinfrastructuur, waarin een advies is geformuleerd over de regionale en lokale kennisinfrastructuur. Met de regionale GGD-organisaties is kennis gewisseld over de ontwikkelingen in de regionale governance rondom preventie en verkend op welke wijze kennis van landelijke kennisinstituten daarbinnen kan faciliteren.

Rond het thema Gezond Opgroeien was er in 2022 een grote vraag naar kennis over gezondheidsverschillen, kansenongelijkheid en de impact van corona op de gezondheid van kinderen en jongeren. Er is in 2022 een grote diversiteit aan (deels nieuwe) partijen geadviseerd, zoals gemeenten, inspecties (onder andere Veiligheid & Justitie), brancheorganisaties (onder andere mondzorg) en GGD GHOR. Ook hebben we een bijdrage kunnen leveren aan landelijke werkgroepen. Vaak had dit betrekking op cultuursensitief werken, laagdrempelig communiceren en het includeren van lage SES groepen in preventieaanpakken.

In 2022 is actief kennis ingebracht en advies gegeven ten behoeve van de voorbereidingen van de inzet van de overheid ten aanzien van mentaal welbevinden, en in het bijzonder de noodzakelijke inzet voor sociaaleconomisch kwetsbare groepen. Tevens is een kennissessie georganiseerd voor ambtenaren over SEGV en de principes voor het terugdringen van SEGV.

11. Kennis- en informatieoverdracht

De kerntaak van Pharos is het verzamelen, (door-) ontwikkelen en verspreiden van kennis en informatie. Hierbij spelen PR, marketing en communicatie een belangrijke rol.

Bij Pharos hebben we in 2022 belangrijke stappen gezet in meer datagedreven communicatie, gericht op goede zichtbaarheid en vindbaarheid van onze kennis over het terugdringen van gezondheidsverschillen. Met behulp van externe data-analisten en interne specialisten hebben we steeds meer online content gebaseerd op het zoekgedrag van onze doelgroepen. De eerste resultaten laten onder andere een hogere vindbaarheid in zoekmachines zien, met als gevolg een hoger bereik en meer nieuwe contacten. Zo optimaliseerden wij onze pagina over eHealth met als resultaat een plek in de top 10 resultaten van Google.

We hebben in 2022 weer veel kennis en informatie gedeeld in rapporten, factsheets, handreikingen, interventies, instrumenten, video's, webinars en op online en live bijeenkomsten. Een belangrijk uitgangspunt van Pharos is dat we altijd samenwerken met de mensen om wie het gaat. Daarom hebben we ook dit jaar in onze communicatie aandacht besteed aan het vertellen van de ervaringsverhalen van mensen uit onze doelgroepen. Verhalen die we combineren met relevante kennis en informatie van Pharos. Dit leidde onder meer tot de indringende **ervaringsverhalen over discriminatie in de zorg** op basis van etniciteit, religie en huidskleur.

1. Online communicatie

Ook in 2022 heeft Pharos gezorgd voor een betrouwbare online toegang tot de laatste ontwikkelingen, publicaties, trainingen, nieuwe of aangepaste interventies en methodieken, en feiten en cijfers over de aanpak van gezondheidsverschillen. Onze diensten en kennis zijn online goed te vinden via verschillende kanalen. We hebben dit jaar stappen gezet om op basis van data slimme manieren te ontwikkelen om de mensen

te bereiken die we als Pharos willen informeren en beïnvloeden, bijvoorbeeld door zoekmachineoptimalisatie. We streven ernaar om deze denkwijze steeds meer aan de voorkant van projecten toe te passen. Verder hebben we software geïmplementeerd waarmee we data-analyses kunnen uitvoeren en een dashboard gecreëerd om resultaten beter te meten en zichtbaar te maken. We zijn ook gestart met een project om Pharos online te positioneren als thought-leader op enkele grote thema's in relatie tot SEGV.

De belangrijkste websites waren dit jaar **Pharos.nl** (corporate website), **GezondIn.nu** (Lokale aanpak gezondheidsachterstanden, gericht op gemeenten) en **Huisarts-migrant.nl**.

Pharos.nl werd in 2022 550.000 maal bezocht. Daarbij werden 1.110.000 pagina's geraadpleegd. De meest bezochte pagina (22.526 maal geraadpleegd) was de pagina met informatie over zorg en opvang van Oekraïners.

▲ Het aanbieden van onze onderzoeken *Discriminatie in de Zorg* aan de Nationaal Coördinator Discriminatie en Racisme.

Het **Leerplatform van Pharos** bood e-learnings over laagdrempelige zorg aan, en effectieve gespreksvoering met patiënten, waaronder nieuwkomers en vluchtelingen. We hebben onze doelgroepen op de hoogte gehouden van onze activiteiten met verschillende periodiek verzonden nieuwsbrieven. In 2022 hebben zich weer veel nieuwe abonnees aangemeld. Tussen haakjes staat het aantal abonnees in 2021.

- Pharos corporate nieuwsbrief - 5.510 (5.227) abonnees
- GezondIn- 1.300 (1.015) abonnees
- Huisarts-migrant - 745 (434) abonnees
- Meisjesbesnijdenis - 1.170 (683) abonnees
- Corona - 2.987 abonnees

2. Sociale media en digitale tools

We hebben in 2022 gewerkt aan een betere monitoring van onze sociale media. Zo maakten we kwartaalanalyses over het bereik en de groei op onze social media kanalen LinkedIn, Facebook en Twitter. We hebben in 2022 2871 nieuwe volgers gekregen op ons belangrijkste kanaal LinkedIn. We kregen inzicht in welke berichten goed werkten en welke niet. We zagen dat bepaalde contentvormen, zoals infographics of video's, goede

resultaten opleverden in bereik en interactiepercentage. Onze succesvolste post in 2022 was de **infographic over de vicieuze cirkel van stress**.

Ook in 2022 is weer veel gebruik gemaakt van onze digitale tools, zoals **BegrijpJeLichaam.nl**, <https://vbi.pharos.nl/> en de checklist toegankelijke informatie, de kaart Sleutelpersonen en de checklist beeldbellen.

3. Persvoorlichting en woordvoering

Een goede inzet van PR en communicatie is erg belangrijk om onze kennis te delen en betrokkenheid te creëren bij partijen waarmee we (willen) samenwerken. Wanneer er mogelijkheden waren om publiciteit te krijgen, hebben we ons ingespannen om onze inzichten over het aanpakken van gezondheidsverschillen zo goed mogelijk te presenteren. Hierdoor zijn we regelmatig benaderd door journalisten voor input in persartikelen, radio- en tv-programma's. We hebben onze relaties met verschillende media versterkt en hebben allerlei kennis en informatie geleverd voor artikelen, nieuwsitems en interviews. Dit heeft geleid tot verdere (pers)vragen en interviewverzoeken en een groeiende zichtbaarheid van Pharos en onze thema's in de media.

Pharos, Expertisecentrum gezondheidsverschillen
Arthur van Schendelstraat 600 2e etage
Utrecht

030 234 98 00
www.pharos.nl

